

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA UPRAVO**

Diplomsko delo

**VLOGA IN POMEN SREDNJEŠOLSKEGA
IZOBRAŽEVANJA V SLOVENIJI**

Barbara Mundžar

Ljubljana, september 2011

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA UPRAVO**

DIPLOMSKO DELO

**VLOGA IN POMEN SREDNJEŠOLSKEGA IZOBRAŽEVANJA V
SLOVENIJI**

Kandidatka: Barbara Mundžar
Vpisna številka: 04035560
Študijski program: univerzitetni študijski program Uprava prva stopnja

Mentor: doc.dr. Aleksander Aristovnik

Ljubljana, september 2011

IZJAVA O AVTORSTVU DIPLOMSKEGA DELA

Podpisana Barbara Mundžar, študentka univerzitetnega študijskega programa Uprava prva stopnja, z vpisno številko 04035560, sem avtorica diplomskega dela z naslovom: Vloga in pomen srednješolskega izobraževanja v Sloveniji.

S svojim podpisom zagotavljam, da:

- je predloženo delo izključno rezultat mojega lastnega raziskovalnega dela,
- sem poskrbela, da so dela in mnenja drugih avtorjev oz. avtoric, ki jih uporabljam v predloženem delu, navedena oz. citirana v skladu s fakultetnimi navodili,
- sem poskrbela, da so vsa dela in mnenja drugih avtorjev oz. avtoric navedena v seznamu virov, ki je sestavni element predloženega dela in je zapisan v skladu s fakultetnimi navodili,
- sem pridobila vsa dovoljenja za uporabo avtorskih del, ki so v celoti prenesena v predloženo delo in sem to tudi jasno zapisala v predloženem delu,
- se zavedam, da je plagiatorstvo – predstavljanje tujih del, bodisi v obliki citata bodisi v obliki skoraj dobesečnega parafraziranja bodisi v grafični obliki, s katerim so tuje misli oz. ideje predstavljene kot moje lastne – kaznivo po zakonu (Zakon o avtorstvu in sorodnih pravicah, Ur. list RS, št. 21/95), kršitev pa se sankcionira tudi z ukrepi po pravilih Univerze v Ljubljani in Fakultete za upravo,
- se zavedam posledic, ki jih dokazano plagiatorstvo lahko predstavlja za predloženo delo in za moj status na Fakulteti za upravo,
- je elektronska oblika identična s tiskano obliko diplomskega dela, ter soglašam z objavo dela v zbirki »Dela FU«.

Diplomsko delo je lektorirala: Petra Stopar.

Ljubljana, 05.09.2011

Podpis avtorice:

POVZETEK

V diplomskem delu predstavljam srednješolsko izobraževanje v Sloveniji. Vzgoja in izobraževanje otrok se začneta že v predšolski vzgoji oziroma vrtcu. Nato se nadaljujeta v osnovni šoli, srednji šoli in zaključita v višješolskem ali visokošolskem izobraževanju. Različne oblike srednješolskega izobraževanja so na naših tleh prisotne že dolgo, vendar smo si morali skozi zgodovino močno prizadevati za uporabo slovenskega jezika pri pouku. Srednješolsko izobraževanje v Sloveniji ločimo na splošno ter na poklicno in srednje strokovno in tehniško izobraževanje. Med splošno izobraževanje uvrščamo program gimnazije. Med poklicno in srednje strokovno in tehniško izobraževanje pa sodijo programi nižjega poklicnega izobraževanja, srednje poklicnega izobraževanja, srednje strokovnega izobraževanja in poklicno tehniškega izobraževanja. Med posebne programe izobraževanja uvrščamo tudi maturitetni in poklicni tečaj. Javne srednje šole so v večini financirane iz državnega proračuna. Čeprav so dokaj nerazvite, pa imamo v Sloveniji tudi nekaj zasebnih srednjih šol. V diplomskem delu sem primerjala srednješolski sistem Slovenije s sistemi v drugih državah po Evropi in svetu.

Ključne besede: srednješolsko izobraževanje, financiranje srednješolskega izobraževanja, izobraževanje v Sloveniji, javne srednje šole, zasebne srednje šole in srednješolsko izobraževanje v tujini.

SUMMARY

ROLE AND MEANING OF A SECONDARY EDUCATION IN SLOVENIA.

In my diploma thesis I endeavour to introduce secondary education in Slovenia. Education of a child begins in preschool and kindergarten. Afterwards it continues in elementary school, secondary school and it concludes with college or university education. Various forms of secondary education have been present in our land for a long time; however, throughout our history, we've had to make every effort to use our language in the classrooms. Secondary school education in Slovenia can be divided into general education, vocational and professional education, and technical education. General upper secondary school study programme can be ranked under the term of general education or Gymnasium. Short-term vocational education study programmes belong to the terms of vocational and professional education, and technical education. There are also two special education programmes, namely the Matura course, and the vocational courses. Public secondary schools are mostly financed from the national budget. We also have some private secondary schools, although they are rather undeveloped. In my diploma thesis I compare the secondary school system of Slovenia to the systems of other countries across Europe and the world.

Key words: secondary education, secondary education financing, education in Slovenia, public secondary schools, private secondary schools and secondary education abroad.

KAZALO

IZJAVA O AVTORSTVU DIPLOMSKEGA DELA	ii
POVZETEK	iii
SUMMARY	iv
KAZALO PONAZORITEV	vi
SEZNAM UPORABLJENIH KRATIC	vii
1 UVOD	1
2 STOPENJSKI POTEK ŠOLSTVA V REPUBLIKI SLOVENIJI	3
2.1 PREDŠOLSKA VZGOJA.....	3
2.2 OSNOVNOŠOLSKO IZOBRAŽEVANJE	4
2.3 SREDNJEŠOLSKO IZOBRAŽEVANJE.....	5
2.4 VIŠJEŠOLSKO IN VISOKOŠOLSKO IZOBRAŽEVANJE.....	6
3 ZGODOVINA SREDNJEGA ŠOLSTVA V SLOVENIJI	9
4 ZAKONODAJNI VIDIK SREDNJEŠOLSKEGA IZOBRAŽEVANJA V REPUBLIKI SLOVENIJI	12
5 OBLIKE SREDNJIH ŠOL V REPUBLIKI SLOVENIJI	14
6 FINANCIRANJE SREDNJEŠOLSKEGA IZOBRAŽEVANJA V REPUBLIKI SLOVENIJI	19
7 POMEMBNI ELEMENTI SREDNJEŠOLCEV IN SREDNJEŠOLK	23
7.1 VPIS V SREDNJEŠOLSKO IZOBRAŽEVANJE.....	23
7.2 DIJAŠKI DOMOVI	25
7.3 ŠTIPENDIJE	26
7.4 MATURA IN NADALJNJE IZOBRAŽEVANJE	30
8 PRIMERJAVA S TUJINO	33
8.1 VELIKA BRITANIJA	33
8.2 GRČIJA	35
8.3 ŠPANIJA.....	36
8.4 ZDRUŽENE DRŽAVE AMERIKE	37
9 USPEŠNOST SREDNJEŠOLSKEGA IZOBRAŽEVANJA V SLOVENIJI IN MEDNARODNA PRIMERJAVA	41
10 ZAKLJUČEK	47
LITERATURA	50
VIRI.....	52
PRILOGE	56

KAZALO PONAZORITEV

KAZALO GRAFIKONOV

Grafikon 1: Izdatki za osnovnošolske in srednješolske izobraževalne ustanove leta 2007 (v % BDP)	22
Grafikon 2: Deleži razpisanih mest v različnih časovnih obdobjih.....	24
Grafikon 3: Delež vpisanih v izobraževanje med 15-19 letom starosti (1995, 2000, 2008).....	39
Grafikon 4: Primerjava držav na področju bralne pismenosti za leti 2009 in 2006	43
Grafikon 5: Primerjava držav na področju matematične pismenosti za leti 2009 in 2006	45
Grafikon 6: Primerjava držav na področju naravoslovne pismenosti za leti 2009 in 2006	46

KAZALO TABEL

Tabela 1: Ravni visokošolske izobrazbe	7
Tabela 2: Javni izdatki za srednješolsko izobraževanje	20
Tabela 3: Celostni izdatki za izobraževalne ustanove (V 1000 EUR).....	21
Tabela 4: Osnovna državna štipendija brez dodatkov glede na uvrstitev v dohodkovni razred	28
Tabela 5: Štipendisti in povprečne decembrske štipendije po vrstah štipendij za leto 2009	29
Tabela 6: Ravni dosežkov na lestvici bralne pismenosti	42
Tabela 7: Ravni dosežkov na lestvici matematične pismenosti	44
Tabela 8: Ravni dosežkov na lestvice naravoslovne pismenosti	46

KAZALO PRILOG

Priloga 1: Zgradba vzgoje in izobraževanja v Sloveniji 2008/2009.....	56
Priloga 2: Ljubljanski jezuitski kompleks z okolico (okrog 1660).....	57
Priloga 3: Države, ki so sodelovale v raziskavi PISA 2009	57

SEZNAM UPORABLJENIH KRATIC

BDP	Bruto domači proizvod
EUR	Denarna valuta evro
ISCED	Mednarodna standardna klasifikacija izobraževanja
MDDSZ	Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve
MŠŠ	Ministrstvo za šolstvo in šport
MVZT	Ministrstvo za visoko šolstvo, znanost in tehnologijo
OECD	Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj
PISA	Program mednarodne primerjave dosežkov učencev
RIC	Državni izpitni center
RS	Republika Slovenija
RTV SLO	Radio in televizija Slovenija
ZDA	Združene države Amerike

1 UVOD

Izobraževanje je dandanes ena izmed najpomembnejših in včasih premalo cenjena javna dobrina, ki jo pri nas omogoča država. Mnogokrat se sliši, da je izobrazba ključ do uspeha. Pri pojmu izobraževanja oziroma šolanja poznamo dve obliki, in sicer kolektivno in individualno. S kolektivnega vidika se pričakuje, da bo šolanje posameznika oblikovalo v dobrega državljanca oziroma osebo, ki je interaktivna, koristi družbi in izpolnjuje državljske dolžnosti. Z individualnega vidika pa se pričakuje, da bo posamezniku šolanje pomagalo oblikovati značaj, doseči samoobvladovanje in mu dalo možnost, da odkrije svoje naravne sposobnosti in jih skladno razvija. (Pavitra, 2002, str. 9)

Za tematiko diplomskega dela sem si želela izbrati aktualni problem, s katerim se soočajo mladi pri izbiri enega izmed temeljnih vidikov svojega življenja; in sicer izobrazbo. V Sloveniji imamo veliko različnih srednjih šol, tako poklicnih, kot tudi splošno usmerjenih. Vsako leto se v Sloveniji nekaj tisoč najstnikov odloča, katero izmed teh šol bodo obiskovali v naslednjih letih. Problematika pa je morda veliko resnejša kot se na prvi pogled zdi, saj se mora v povprečju štirinajstletnik odločiti, kaj je tisto, kar ga v življenju zanima, in s čim se želi v prihodnosti ukvarjati. Veliko vlogo pri tem imajo starši, ki skušajo na najboljši način usmeriti svojega otroka v šolo oziroma poklic, ki ga najbolj zanima. Zelo pomembno vlogo ima tudi država oziroma Ministrstvo za šolstvo in šport, saj mora bodočim srednješolcem kar najbolje predstaviti vsako izmed srednjih šol v Sloveniji. Po končani srednji šoli pa mora Ministrstvo za visoko šolstvo, znanost in tehnologijo bodočim študentom predstaviti vsako izmed fakultet. Tu se postavlja tudi vprašanje, kakšno vlogo imajo psihologi in svetovalci v osnovni šoli, in ali vidijo potencial, ki ga ima otrok za določeno srednjo šolo.

V Sloveniji celoten sistem srednješolskega izobraževanja doživlja veliko sprememb, ki jih lahko opazimo tudi preko medijev, in tako vidimo aktualnost tega področja. V zadnjih nekaj letih se je spremenil sistem ocenjevanja, opravljanja mature itd. Prvo leto ali dve se učenec seznanja z novim sistemom šolstva, nato pa se počasi in intenzivno začne pripravljati na poklicno ali splošno maturo, ki je zanj že bolj odločilnega pomena, saj prihaja v leta, ko je njegovo stališče glede nadaljnje izobrazbe že bolj izoblikovano. Ko posameznik zaključi srednjo šolo, je v povprečju star okoli osemnajst let, kar pomeni, da je že dokaj zrela in izoblikovana oseba, in se od njega pričakuje, da že bolj natančno ve, kaj je tisto, kar ga v življenju zanima, in s čim bi se ukvarjal.

Naši predniki so nam vedno govorili, da je v življenju pomembno, da si priden in deloven. Kot tak boš vedno dobil dobro in zanesljivo službo. Izobrazbo so postavljali na stranski tir. Skozi desetletja pa se je stališče spreminjalo. Starši nas spodbujajo k izobrazbi, saj pravijo, da je za dobro službo poleg sposobnosti, delavnosti, odrekanju in drugih karakterističnih značilnosti treba imeti tudi čim višjo stopnjo izobrazbe. Namen diplomskega dela je bil ugotoviti, kaj vse zajema pojem srednje šole in kakšne srednje

šole poznamo v Sloveniji. V Sloveniji je srednješolsko izobraževanje brezplačno. Obstajajo pa tudi srednje šole, ki so plačljive, in imajo drugačen program kot druge srednje šole. Ena izmed takšnih je Waldorfska šola. V ta namen sem ugotavljala, kako se zasebne srednje šole razlikujejo od javnih in kakšno vlogo imajo zasebne srednje šole na srednješolsko izobraževanje v Sloveniji.

Poglavitni cilj diplomskega dela je bil ugotoviti pomen in vlogo srednješolske izobrazbe v Sloveniji. Zanimalo me je tudi, kako in na podlagi česa se najstnik odloči za točno določeno srednjo šolo, saj obiskovanje srednje šole ni pogojeno zgolj z izbiro le-te, temveč so prisotni še drugi elementi in dejavniki. Eden izmed pomembnejših ciljev je bilo ugotavljanje, ali je sistem srednješolskega izobraževanja v Sloveniji primerljiv z nekaterimi tujimi državami.

V okviru diplomskega dela sem uporabljala različno metodologijo. Prevladujeta metodi deskripcije in klasifikacije, s katerima sem preko različnih virov in literature teoretično obravnavala tematiko oziroma področje sekundarnega izobraževanja. Šolstvo v Evropi in ZDA sem obravnavala s primerjalno metodo. Poleg teh sem uporabljala še metodo abstrakcije in konkretizacije ter metodo kompilacije, s katero sem prevzemala nekatere tuje ugotovitve in stališča.

Struktura diplomskega dela je poleg uvoda in zaključka sestavljena iz osmih poglavij. V drugem poglavju sem se osredotočila na pojem izobraževanja oziroma šolanja. V ta namen sem razdelila poglavje na stopnje izobrazbe, ki jih omogoča Slovenija. Temu sledita tretje in četrto poglavje, ki se nanašata na začetek srednjega šolstva na naših tleh, in kako je to področje danes zakonsko določeno. V petem poglavju sem se osredotočila zgolj na srednješolsko izobraževanje v Sloveniji in ugotavljala, kakšne oblike sekundarnega izobraževanja imamo, in kako poznano je področje zasebnega srednjega šolstva. Šesto poglavje predstavlja financiranje sekundarnega izobraževanja. Pojem srednjega šolstva ne zajema zgolj izbire šole, vendar je pogojena z drugimi elementi, ki sem jih opisala v sedmem poglavju. Osmo poglavje opisuje primerjavo srednjega šolstva z nekaterimi državami Evrope in ZDA. Temu sledi še zadnje poglavje osrednjega dela, ki je bilo namenjeno ugotavljanju uspešnosti srednješolskega izobraževanja v Sloveniji, in mednarodni primerjavi.

2 STOPENJSKI POTEK ŠOLSTVA V REPUBLIKI SLOVENIJI

Če se na začetku posvetimo kratki statistiki, lahko opazimo, da se vse več ljudi oziroma prebivalstva odloča za določeno stopnjo izobrazbe. V Sloveniji je izobraževanje dobrina, ki jo včasih spregledamo in nanjo ne gledamo kot na nek luksuz. Na pojem izobraževanja gledamo kot na nekaj, kar je samoumevno. Morda se nekoliko zamislimo šele takrat, ko gledamo kakšne dokumentarne filme, predvsem povezane s šolstvom v Afriki in dojamemo, kakšno srečo imamo. Živimo v državi, ki nam omogoča brezplačno primarno, sekundarno in tudi terciarno izobraževanje.

V šolskem letu 2007/2008 je bilo v izobraževanje vključenih skoraj 450.000 otrok, mladine in odraslih, kar predstavlja kar 22 % celotnega prebivalstva Republike Slovenije. V tistem obdobju je bilo v predšolsko vzgojo vključenih več kot 60.000 otrok. 166.000 oseb je bilo vključenih v osnovnošolsko izobraževanje, nekaj manj v srednješolsko izobraževanje, in sicer 106.000, 115.000 oseb pa je predstavljalo tiste, ki so vključeni v višješolsko in visokošolsko izobraževanje. (Ložar et al., 2009, str. 1)

2.1 PREDŠOLSKA VZGOJA

Začetek otrokovega izobraževanja in razvoja se ne prične v osnovni šoli. Prve korake do izobraževanja otrok naredi že v vrtcu. Tam preko igre spoznava barve, oblike, različne športe itd. Predvsem pa se nekateri otroci prvič soočijo s tako številno skupino otrok in medsebojno komunikacijo.

Zagotavljanje predšolske vzgoje je ena izmed temeljnih nalog občin, zato te tudi ustanovljajo in financirajo vrtce. Vrtci naj bi pomagali staršem pri celoviti skrbi za otroka, izboljšanju kakovosti življenja družin in otrok ter ustvarjanju možnosti za otrokov celostni razvoj. Starši lahko svoje otroke vpišejo v vrtec ko slednji dopolnijo 11 mesecev in vse do vstopa v šolo. V Sloveniji predšolska vzgoja ni obvezna, saj se nekateri starši odločijo, da bodo otroka do vstopa v osnovno šolo imeli v domačem in njemu znanem okolju. Nekateri starši so v takšno odločitev celo prisiljeni, ker se v Sloveniji trenutno soočamo s pomanjkanjem prostih mest v vrtcih. Kljub temu pa se je v obdobju 2004 – 2008 povečalo število novo pridobljenih enot vrtcev za kar 90 enot in več kot 600 oddelkov. Tako smo v letu 2008/2009 beležili 821 javnih vrtcev, v katere je bilo vključenih 65.966 otrok. To je kar 11.000 otrok več kot leta 2004. (Ložar et al., 2009, str. 13)

Vse bolj »trendovski« postajajo tako imenovani zasebni vrtci. Statistični urad RS jih je v letu 2008/2009 beležil 24. (Ložar et al., 2009, str. 13) Zasebni vrtci se od javnih razlikujejo v tem, da jih lahko ustanovijo domače in tuje pravne ali fizične osebe, medtem ko javne vrtce kot že omenjeno ustanavlja občina. Ena izmed pomembnih razlik je tudi v programih. Program zasebnega vrtca določi ustanovitelj vrtca na podlagi 13. člena Zakona

o vrtcih, pri tem pa se lahko odloči tudi za program javnih vrtcev. Javni vrtci pa izvajajo javno veljavni program, ki je Kurikulum za vrtce. Ta je bil potrjen na Strokovnem svetu RS za splošno izobraževanje marca 1999. Predšolsko vzgojo v vrtcih urejata dva zakona, in sicer Zakon o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja in Zakon o vrtcih. (MŠŠ, 2011)

2.2 OSNOVNOŠOLSKO IZOBRAŽEVANJE

Prva nekoliko resnejša in zahtevnejša stopnja izobraževanja v otrokovem življenju je tako imenovana osnovna šola, v katero otrok vstopa s šestim letom starosti. Nekateri menijo, da je ta starost prezgodnja za prvi vstop otroka v osnovno šolo, a je vstop v osnovno šolo šestletnikov predpisoval že zakon Marije Terezije leta 1774. Osnovnošolsko izobraževanje otrok je v Sloveniji obvezno. (MŠŠ, 2011)

Dejavnost osnovne šole je družbena dejavnost posebnega družbenega pomena, ki soustvarja pogoje za zdrav osebni razvoj vseh in vsakega otroka ter nadaljnje izobraževanje. Te pogoje soustvarja skupaj s starši in širšo družbeno skupnostjo. (Rečnik, 1991, str. 70)

Vse do šolskega leta 2007/2008 smo v Sloveniji poznali osemletni osnovnošolski sistem, od šolskega leta 2008/2009 naprej pa imamo devetletni osnovnošolski sistem izobraževanja. Osnovnošolsko izobraževanje izvajajo osnovne šole, osnovne šole s prilagojenim programom, glasbene šole ter zavodi za vzgojo in izobraževanje otrok s posebnimi potrebami. Osnovnošolsko izobraževanje odraslih je organizirano v osnovnih šolah za odrasle in na ljudskih univerzah. (MŠŠ, 2011) V šolskem letu 2007/2008 je bilo v osnovnošolskem izobraževanju vključenih 165.940 otrok, kar je približno 8.000 manj kot leta 2004/2005. Razlog za to se skriva v demografskem gibanju prebivalstva, ki je upadalo vse do leta 2003. (Ložar et al., 2009, str. 14) V letu 2010/2011 je številka še nekoliko nižja, saj je v osnovnošolsko izobraževanje vključenih nekaj več kot 161.000 otrok. (Ložar, 2011) Ob koncu leta 2007 je osnovnošolsko izobraževanje zaključilo nekaj več kot 19.600 učencev. (Ložar et al., 2009, str. 15) Podobna statistika velja tudi za leto 2010, saj je uspešno zaključilo osnovno šolo 18.580 učencev. (Ložar, 2011)

V zadnjem času se osnovnošolsko izobraževanje sooča z očitki, da so osnovnošolci preobremenjeni z vsemi zahtevami in nalogami, ki jim jih nalagajo učitelji in celotni osnovnošolski sistem. Obremenjenost učencev vsekakor ni nov problem in posebnost današnjih šol. Preobremenjevanje učencev s šolskim delom je toliko star problem, kolikor je stara šola. (Novak et al., 1995, str. 7) Pri obremenitvah lahko razlikujemo med psihomotornimi, telesnimi, intelektualnimi, čustvenimi in obremenitvami čutil. (Novak et al., 1995, str. 8)

Učenci so pod nenehnim pritiskom v šoli in doma, ker število faktografskih informacij

presega njihove zmožnosti. Temeljni razlog, da osnovna šola kljub nekaterim dobrim organizacijskim rešitvam ne dosega ustreznih rezultatov v vzgojno-izobraževalnem procesu pa je, da so bile vse dosedanje reforme osnovne šole enostranske s poudarkom na organizacijskem vidiku sprememb in ob hkratnem zanemarjanju funkcionalnega vidika. (Rečnik, 1991, str. 36)

Z namenom, da bi se deloma razbremenilo učence in tudi njihove starše, so v osnovnih šolah organizirani posebni pouki, ki so v pomoč otrokom pri učenju in staršem pri varstvu. To so jutranje varstvo, podaljšano bivanje, dopolnilni pouk in dodatni pouk. V podaljšano bivanje se vključijo učenci do petega razreda, ki potrebujejo popoldansko varstvo in tam opravijo večino dnevnih nalog, ki jih dobijo pri rednem pouku. V šolskem letu 2007/2008 sta bili tako v ta program vključeni dve tretjini vseh učencev od prvega do petega razreda. V program dopolnilnega pouka, ki je namenjen pomoči učencev pri razumevanju snovi, pa je bila vključena četrtnina vseh osnovnošolcev. (Ložar et al., 2009, str. 16)

V svetu so zelo razširjene zasebne osnovne šole. Pri nas ta oblika osnovnega izobraževanja ni tako razširjena in tudi ne tako poznana. Vseeno pa imamo tri osnovne šole, ki sodijo v kategorijo zasebnih osnovnih šol, in sicer Waldorfsko šolo, Osnovno šolo Alojzija Šuštarja Ljubljana in Montessori inštitut. V Sloveniji imamo 479 javnih osnovnih šol in osnovnih šol s prilagojenim programom. Nekatero izmed njih so prilagojene tudi za gibalno ovirane učence. Področje osnovne šole v Sloveniji ureja Zakon o osnovni šoli. (MŠŠ, 2011)

2.3 SREDNJEŠOLSKO IZOBRAŽEVANJE

Celotno diplomsko delo je namenjeno srednješolskemu izobraževanju, zato bom na tej točki povzela le nekaj pomembnejših dejstev. Vpis v srednješolsko izobraževanje je v Sloveniji neobvezen. Srednja šola je torej prva preizkušnja in pomembnejša odločitev v mladostniškem življenju. Pri svojih »rosnih« štirinajstih letih se mora mladostnik odločiti kaj je tisto, kar ga v življenju zanima, in s čim bi se v prihodnosti rad ukvarjal. Seveda je ta odločitev za marsikoga težka.

V Sloveniji ločimo srednješolsko izobraževanje na splošno ter na poklicno in srednje strokovno in tehniško izobraževanje. To področje ureja kar šest zakonov, in sicer Zakon o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja, Zakon o gimnazijah, Zakon o poklicnem in strokovnem izobraževanju, Zakon o maturi, Zakon o posebnih pravicah italijanske in madžarske narodne skupnosti na področju vzgoje in izobraževanja ter Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami. V Republiki Sloveniji imamo 158 javnih srednjih šol. (MŠŠ, 2011)

Šolsko leto 2001/2002 je v 139 javnih srednjih šolah vključevalo 101.673 dijakov. Že takrat je prevladoval vpis v gimnazijske in srednje strokovne in tehniške programe. V

istem obdobju smo v Sloveniji priznavali tudi zasebne srednje šole, ki jih je bilo dosti več kot danes, in sicer deset. Vanje je bilo vključenih 1.855 dijakov. (Tuš, 2004, str. 1)

Danes je statistika nekoliko drugačna in prikazuje upadanje vpisa v srednje šole, tako kot pri ostalih ravneh izobraževanja, saj se spreminja demografsko gibanje prebivalstva. V letošnjem šolskem letu 2010/2011 se je v sekundarno izobraževanje vključilo 82.267 dijakov. Tudi tokrat se je največ dijakov odločilo za vpis na gimnazijske oziroma splošne programe. Takoj za njimi jim sledijo programi strokovnega in tehniškega izobraževanja. Ta trend iz leta v leto narašča, saj se mladi odločajo za nadaljevanje študija na terciarni ravni izobraževanja, pri čemer morajo uspešno zaključiti točno določene sekundarne programe. Kljub temu, da je želja po izobraževanju naša prednost, pa se na drugi strani skoraj nihče ne odloča za vpis v nižje in srednje poklicno izobraževanje. To dokazuje tudi statistika, saj so takšni dijaki predstavljali zgolj 15,5 % vseh vpisanih dijakov. (Tuš, 2011)

Kot že omenjeno, se največ bodočih dijakov odloča za vpis v splošno izobraževanje, temu sledijo programi ekonomije, elektronike in računalništva ter strojništva. Takšna je bila statistika v letu 2002/2003. Pogosto se dijaki odločajo za vpis na zdravstvo in gostinstvo ter turizem. Poklici kot so gozdar, lesar, gradbenik in podobno pa so v ozadju. V tistem obdobju se nihče ni odločal za vpis na usjarstvo in rudarstvo. (Tuš, 2004, str. 27) V letu 2009/2010 je šolanje uspešno zaključilo 20.100 dijakov. (Tuš, 2011)

2.4 VIŠJEŠOLSKO IN VISOKOŠOLSKO IZOBRAŽEVANJE

Medtem ko je predšolska vzgoja, osnovnošolsko, srednješolsko in višješolsko izobraževanje v Sloveniji v pristojnosti Ministrstva za šolstvo in šport, pa je visokošolsko izobraževanje v pristojnosti Ministrstva za visoko šolstvo, znanost in tehnologijo. V zadnjih nekaj letih je to področje pod strogim drobnogledom javnosti in stroke. Predvsem področje visokega izobraževanja, zaradi bolonjskega procesa in njegovega uvajanja v slovensko šolstvo.

Kadar govorimo o višješolskem izobraževanju, mislimo na strokovno izobraževanje, ki se navezuje na srednje izobraževanje in ni v sklopu univerze. Takšna oblika izobraževanja, usposabljanja in izpopolnjevanja traja eno, dve ali tri leta. Odvisno od zahtevnosti in sestavljenosti dela, za katerega se pripravljajo strokovni kadri. (Rečnik, 1991, str. 29)

V Sloveniji se je področje višjega izobraževanja temeljito spreminjalo v devetdesetih letih prejšnjega stoletja, saj se je ob koncu leta 1993 uveljavil Zakon o visokem šolstvu, pri čemer višješolski študij ni bil več mogoč na visokošolskih zavodih. Področje višješolskega izobraževanja ureja kar dvanajst predpisov, med drugim tudi Zakon o višjem strokovnem izobraževanju, Zakon o poklicnem in strokovnem izobraževanju, Pravilnik o vpisu v višje strokovno izobraževanje, Zakon o plačah delavcev v javnih vzgojno-izobraževalnih zavodih in najnovejši Pravilnik o ocenjevanju znanja v višjih strokovnih šolah, ki je začel veljati v

šolskem letu 2009/2010. Ministrstvo za šolstvo in šport beleži 69 višje strokovnih šol. (MŠŠ, 2011)

Tradicionalne in še danes najbolj cenjene oblike visokošolskega izobraževanja so univerze. Te institucije so praviloma bolj selektivne. Izobraževanje, ki se vse bolj povezuje z znanstveno-raziskovalnim delom, pa je na zelo visoki ravni. Intenzivno se razvija tudi podiplomski študij, kot so specializacije, magisteriji in doktorati. (Rečnik, 1991, str. 29)

Slovensko visokošolsko izobraževanje pozna tri stopnje. Prva je dodiplomski študij, druga podiplomski študij oziroma tako imenovani magisterij in tretja stopnja je doktorski študij. Spodnja tabela prikazuje, kako je ovrednoteno slovensko višje in visokošolsko izobraževanje in kako se ravni izobrazbe razlikujejo po uvedbi Bolonjskega procesa.

Tabela 1: Ravni visokošolske izobrazbe

Ravni izobrazbe po dosedanjih programih	Raven	Ravni izobrazbe po novih »bolonjskih« programih
Višješolski programi (do 1994)	6/1	
Višješolski strokovni programi		
Specializacija po višješolskih programih	6/2	Visokošolski strokovni (1. bolonjska stopnja)
Visokošolski strokovni programi		Univerzitetni programi (1. bolonjska stopnja)
Specializacija po višješolskih strokovnih programih	7	Magisterij stroke (za imenom) (2. bolonjska stopnja)
Univerzitetni programi		
Specializacija po univerzitetnih programih	8/1	
Magisterij znanosti (pred imenom)		
Doktorati znanosti (pred imenom)	8/2	Doktorati znanosti (Pred imenom) (3. bolonjska stopnja)

Vir: MVZT (2011)

Miselnost, ki jo lahko pridobimo preko različnih medijev, je takšna, da se veliko mladih po končanem sekundarnem izobraževanju odloči za nadaljnje izobraževanje na terciarni stopnji. Statistika pa prikazuje, da število mladih, ki nadaljujejo študij na terciarni ravni upada. Razloga za to spet ne moremo iskati v nezanimanju mladih za izobraževanje, pač pa v zmanjševanju generacije, kajti delež generacije, ki se vključuje v terciarno izobraževanje, še vedno narašča. V študijskem letu 2005/2006, ko se je tudi prvič pojavila bolonjska stopnja, so beležili skupno na vseh programih in stopnjah 114.794 študentov. (Ložar et al., 2009, str. 18)

Danes je v študijskem letu 2010/2011 vpisanih kar 7.000 študentov manj kot leta poprej. V terciarnem izobraževanju je tako vpisanih 107.134 študentov. Največji delež predstavljajo študenti, ki spadajo pod univerzo in so vključeni v visokošolski univerzitetni program prve bolonjske stopnje, saj jih je 26.579. Najmanjši delež pa predstavljajo študenti, ki spadajo pod univerzo in so vključeni v magistrski program pred uvedbo

bolonjske stopnje, teh je zgolj 20. Znano je dejstvo, da se večina študentov odloča za študij s področja družbenih ved in poslovnih ved ter prava. Kljub temu ta trend upada in danes predstavlja okrog 34.000 študentov. (Kozmelj, 2011) V letu 2008/2009 pa je to področje zajemalo 43.437 študentov. Razveseljuje lahko podatek, da je v letu 2008 na vseh programih in stopnjah diplomiralo kar 17.221 študentov. (Ložar et al., 2009, str. 20)

Področje visokega šolstva ureja zelo veliko predpisov, eden izmed najpomembnejših je Zakon o visokem šolstvu. Ta med drugim ureja financiranje študijske dejavnosti na javnih in koncesioniranih zasebnih visokošolskih zavodih. Ministrstvo za visoko šolstvo, znanost in tehnologijo beleži 621 javnih visokošolskih študijskih programov in 149 zasebnih visokošolskih študijskih programov. (MVZT, 2011)

Celotno zgradbo izobraževalnega in vzgojnega sistema Slovenije prikazuje tudi Priloga 1, kjer je nazorno prikazano, kako poteka sistem izobraževanja v Sloveniji. Na sliki je razvidno, kakšne stopnje izobraževanja priznava Slovenija in kakšna je starostna omejitev za določeno stopnjo vzgoje in izobraževanja. Predvsem pa je nekoliko podrobneje razdrobljen prikaz srednješolskega izobraževanja.

3 ZGODOVINA SREDNJEGA ŠOLSTVA V SLOVENIJI

Na slovenskem ozemlju so v srednjem veku, kljub nepismenosti ogromne večine prebivalstva, obstajale šole kot so stolne, samostanske, župnijske in mestne. Na podlagi njihovega značaja jih moramo deliti v latinske in nemške šole. Prve so se zavzemale predvsem za branje in pisanje v latinščini, druge, ki so pri nas obstajale predvsem v mestih, pa so poučevale branje in pisanje v nemškem jeziku. Skoraj neverjetno se zdi, da učitelji in učenci pri ustnem pouku ne bi uporabljali tudi slovenščine. Vendar nas razlike med tema tipoma šol ne smejo zavesti k mnenju, da so bile latinske šole tedaj in pozneje nekake gimnazije. Srednji vek izraza »gimnazije« kot šol tega tipa ni poznal. Univerz, ki so poleg omenjenih elementarnih šol obstajale v tej dobi, pa Slovenci nismo imeli. (Ciperle, 1976, str. 5)

V 16. stoletju se je plemstvo začelo zavedati, da mora svojim sinovom omogočiti šolanje. Pri ustanovitvi šol je odločilno vlogo odigrala želja luteranske cerkve, ki si je hotela preko njih širiti svoj nauk in vzgajati svojo duhovščino. Ker so za to potrebovali šolan naraščaj, sta bili ustanovljeni obe naši protestantski stanovski šoli, in sicer v Ljubljani leta 1563 in Celovcu leta 1553. Za prve dva tri desetletja obstoja teh šol moramo reči, da njihov nivo ni bil bistveno večji od nivoja že prej in tedaj obstoječih latinskih šol. Obe stanovski šoli pa sta postali petrazredni, kar je približno ustrezalo programu protestantskih gimnazij v Nemčiji. Absolventi teh šol so prišli na univerzo brez dopolnilnega šolanja, zato lahko trdimo, da so te šole v kasnejši fazi svojega razvoja dajale izobrazbo, ki je bila pogoj za vpis na univerzo. Pouk se je delil na »razrede« in slednji včasih na »dekurije«, toda ti izrazi so v 16. stoletju pomenili le enoto učne snovi, ki jo je moral učenec obvladati, nikakor pa ni veljalo pravilo, da traja pouk v enem razredu eno leto. V tistem času niso poznali šolskega leta in določenega roka za vpis v razred, zaradi tega razredov ni mogoče izenačevati z leti šolanja na določeni šoli. Ko je leta 1582 v Ljubljano prišel dober poznavalec protestantskega šolstva v Nemčiji N. Frischlin, ali kot ga nekateri imenujejo »zadnji humanist«, in napovedal, da bo v enem letu »naredil« iz prvošolcev drugošolce, iz drugošolcev tretješolce itd., se je šolskim nadzornikom zdelo kaj takega neizvedljivo, saj so bili prepričani, da je eno teorija in drugo praksa. (Ciperle, 1976, str. 10)

Ob koncu 16. stoletja sta z zmago protireformacije propadli tudi prvi gimnaziji na slovenskih tleh. Protireformacija je namreč v protestantskih stanovskih šolah videla le privesek luteranske cerkvene organizacije. Vse bolj vplivni so nato postajali jezuiti, za katere je značilno, da so se pri svojem šolskem delu načelno omejevali na srednje in višje šolstvo, elementarno šolstvo pa so prepuščali drugim. Na naših tleh so začeli ustanavljati gimnazijske razrede, in sicer v Ljubljani leta 1587, v Celovcu leta 1604, v Gorici in Trstu leta 1620 in v Mariboru leta 1758. Edina nejezuitska gimnazija je bila frančiškanska v Novem mestu, ustanovljena leta 1746, a se je zgledovala po učnem programu jezuitskih gimnazij. (Ciperle, 1976. str. 20)

Poglavitni cilj jezuitskega gimnazijskega študija je bil, skladno s splošno šolsko prakso 16. – 18. stoletja, pouk latinščine. Dijaki naj bi obvladali uradni jezik cerkve in jezik znanosti v takšni meri, da bi nato študij na teologiji in filozofiji lahko nadaljevali brez kakršnihkoli jezikovnih težav. Preseneča dejstvo, da so bili, vsaj na ljubljanski gimnaziji, v časovnem obdobju 1587–1704 profesorji in magistri večinoma Slovenci ali vsaj slovensko govoreče osebe. To pomeni, da je imela slovenščina neko, seveda izredno omejeno, vlogo pri pouku v prvem razredu jezuitske gimnazije. Pouk je trajal dopoldne in popoldne po dve uri in pol, v retoriki pa po dve uri. V tem času so nekaj najboljših in najslabših nalog prebrali tudi na glas. Zadnje pol ure so še na kratko obravnavali ali ponavljali slovnico, temu pa je sledilo tekmovanje. To so bili besedni dvoboji. Po dva in dva učenca, konkurenta, sta se med seboj spraševala, si pregledala pisne izdelke in ugotavljala, koliko znanja ima njegov nasprotnik. Ob sobotah so morali učenci znati vso tedensko učno snov na pamet. Med drugim so učence razvrščali po vrstnem redu od najboljšega do najslabšega in takšen je bil tudi njihov sedežni red. Kljub temu je bila disciplina na jezuitskih šolah precej slaba. Dijaki pouka niso obiskovali redno, podaljševali so si počitnice, odhajali od pouka že pred koncem šolskega leta in prihajali k pouku na začetku novega šolskega leta prepozno. Edina kazen, ki so je bili deležni, je bilo sedenje v razredu na tleh toliko dni kolikor so jih zamudili na začetku novega šolskega leta. Popivanje, ponočevanje, razgrajanje, pretepanje s pisarji in obrtniki, predvsem pa z obrtniškimi vajenci, so bili na dnevnem redu. (Ciperle, 1976, str. 25)

Razlog za vse nevšečnosti je bilo visoko število dijakov, ki je na začetku zelo naraščalo in doseglo višek v prvi polovici 18. stoletja, nato pa zaradi državnega pritiska upadalo. V Ljubljani je bilo tako dijakov stalno okrog 500, največ nekaj nad 800. Še en razlog pa je povezan s plačilom šolnine. V nasprotju z drugimi, prejšnjimi in tedanjimi šolami, je bil na jezuitskih šolah pouk brezplačen. Jezuitski kompleks je poleg cerkve, samostana in šol vključeval tudi dijaški dom, za katerega stroške bivanja so plačevali starši. Ljubljanski jezuitski kompleks je tudi slikovno prikazan v Prilogi 2. Jezuitsko šolstvo pa se vse od 16. stoletja ni spreminjalo in je tako v 18. stoletju precej nazadovalo. Vzgojni in učni program je vse bolj zaostajal za potrebami tistega časa, saj so v ospredje prihajali predmeti kot so matematika, fizika in naravoslovje, jezuiti pa so vse to zanemarjali. Povečalo se je tudi zanimanje za druge jezike in nacionalno kulturo, jezuiti pa so vztrajali pri latinščini kot učnem jeziku. (Ciperle, 1976, str. 28)

Leta 1809 so bile ustanovljene Ilirske province. Na začetku šolskega leta 1809/10 je bil v veljavi stari avstrijski šolski sistem. Nato pa je 4. julija 1810 Marmontova odredba določila mrežo šol v Ilirskih provincah. Za slovensko ozemlje je to pomenilo obstoj osmih gimnazij, in sicer v Ljubljani, Kranju, Novem mestu, Postojni, Idriji, Trstu, Gorici in Kopru. Med njimi so bile precejšnje razlike. Marmont je namreč prisodil gimnazijo krajem, kjer je obstajala že prej ali pa jo je bilo treba še ustanoviti. V Postojni in Kranju, kjer so bili do tedaj brez le-te, so imeli največ težav pri iskanju učnih moči, prostorov in celo učencev. V Ljubljani so se medtem soočali z ravno nasprotnimi težavami, saj so morali učence razporediti s prejšnje šestrazredne gimnazije na novo gimnazijo. Zato so leta 1810/11 združili učence iz dveh prejšnjih razredov v en razred. (Ciperle, 1976, str. 38)

Leta 1818/19 pride do gimnazijske reforme, ki pripelje do močnega nazadovanja na področju naših gimnazij. Sicer so vse gimnazije postale šestrazredne, a se je ukinil pouk iz naravoslovja, omejil pouk matematike, ponovno pa se je razširil pouk latinščine in grščine. Najpomembnejše je, da se ponovno uvede razredni pouk za vse predmete z izjemo verouka. Dobra stran, ki jo je imel takšen predmetnik, pa je, da so imeli učenci takratne gimnazije zgolj 18 ur tedenskega pouka. Tako je dijakom ostalo dovolj prostega časa, da so se lahko ukvarjali tudi z nešolskimi stvarmi. Leta 1838 je vzgojitelj celovške gimnazije predlagal, naj se v štirih razredih namesto grščine uvede v dveh razredih italijanščina, v dveh pa slovenščina. To je bil prvi uradni predlog, da se slovenski jezik uvede kot učni predmet na avstrijskih gimnazijah. (Ciperle, 1976, str. 42)

O kvantitativnem in kvalitativnem razvoju na področju šolstva lahko govorimo v drugi polovici 19. stoletja. Kvantitativen razvoj je bil intenzivnejši, saj se je širila šolska mreža, večal se je šolski obisk in uvajala se je šolska obveza. Posledica tega je bila, da šole niso bile več elitne institucije in so imele izjemno močan vpliv na razvoj kulture in zavesti vseh ljudi. Kvalitativni razvoj pa se kaže predvsem pri prehodu šolstva od cerkvenega nadzorstva, ko je šolstvo vodila cerkev, k laičnemu nadzorstvu, ko je šolstvo začela voditi država. Tako je poleg verske v ospredje prihajala državljanska, domovinska in nacionalna vzgoja. (Govekar, 2010, str. 58)

Z revolucijo 1848 se je kot del slovenskega narodnega programa začel tudi boj za slovensko univerzo. Graški Slovenci so aprila 1848 prvi postavili tako zahtevo, najbolj jasno pa jo je oblikoval kranjski deželni zbor februarja 1898. (Univerza v Ljubljani, 2011) Kmalu po prvi svetovni vojni je bila ustanovljena prva univerza, Univerza v Ljubljani (1919). Na slovenskih tleh je bila to prva institucija, ki je poučevala v slovenskem jeziku. (Flere, 2004, str. 5)

4 ZAKONODAJNI VIDIK SREDNJEŠOLSKEGA IZOBRAŽEVANJA V REPUBLIKI SLOVENIJI

Srednješolsko izobraževanje v Sloveniji ureja šest zakonov.

❖ *Zakon o maturi*

Imenovani zakon določa vsebino splošne mature in poklicne mature, pravice in obveznosti dijakov in dijakinj ter drugih kandidatov in kandidatke za opravljanje mature oziroma maturitetnih izpitov, sestavo in pristojnosti maturitetnih organov ter postopek in način opravljanja mature. (1. člen ZMat-UPB1)

❖ *Zakon o poklicnem in strokovnem izobraževanju*

Zakon ureja izobraževanje za pridobitev nižje in srednje poklicne ter srednje strokovne izobrazbe. Poleg tega ureja tudi izpopolnjevanje po pridobljeni izobrazbi ter usposabljanje, ki ni urejeno s predpisi s področja nacionalnih poklicnih kvalifikacij. (1. člen ZPSI-1)

❖ *Zakon o gimnazijah*

Zakon ureja izobraževanje v splošnih in strokovnih gimnazijah, z namenom pripraviti maturitetnika na nadaljnjo izobraževanje v visokem šolstvu. Določa tudi, da strokovne gimnazije izvajajo poleg splošnih tudi strokovne izbirne maturitetne predmete. (1. člen ZGim-UPB1)

❖ *Zakon o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja*

Ureja pogoje za opravljanje ter določa način upravljanja in financiranja vzgoje in izobraževanja na različnih področjih, med drugim tudi področje srednjega poklicnega, strokovnega in splošnega izobraževanja. (1. člen ZOFVI-UPB5)

❖ *Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami*

Imenovani zakon ureja usmerjanje otrok, mladoletnikov in mlajših polnoletnih oseb s posebnimi potrebami ter določa način in obliko izvajanje vzgoje in izobraževanja. Med drugim tudi na področju srednješolskega izobraževanja. (1. člen ZUOPP-UPB1)

❖ *Zakon o posebnih pravicah italijanske in madžarske narodne skupnosti na področju vzgoje in izobraževanja*

Področje srednješolskega izobraževanja ureja tudi zgoraj imenovan zakon, ki ureja predvsem uresničevanje pravic italijanske in madžarske narodne skupnosti. (1. člen ZPIMVI)

Področje srednješolskega izobraževanja je urejeno tudi s posameznimi pravilniki, in sicer:

- ❖ Pravilnik o šolskem redu v srednjih šolah
- ❖ Pravilnik o prilagajanju šolskih obveznosti

- ❖ Pravilnik o zaključnem izpitu
- ❖ Pravilnik o splošni maturi
- ❖ Pravilnik o normativih in standardih za izvajanje izobraževalnih programov za pridobitev poklicne in srednje strokovne izobrazbe
- ❖ Pravilnik o ocenjevanju znanja v srednjih šolah
- ❖ Pravilnik o poklicni maturi
- ❖ Pravilnik o ocenjevanju znanja v poklicnem in srednjem strokovnem izobraževanju

5 OBLIKE SREDNJIH ŠOL V REPUBLIKI SLOVENIJI

Srednješolsko izobraževanje temelji na nacionalnih in univerzalnih vrednotah, skrbeti pa mora za akademsko kontinuiteto, bogatiti mlade s kulturnim, znanstvenim in tehnološkim znanjem za produktivno vlogo v družbi ter jih navdušiti za nadaljevanje izobraževanja na višjih stopnjah. (Rečnik, 1991, str. 75)

Slovenski šolski sistem si je v časovnem obdobju 1996–2000 močno prizadeval, da bi se kar se da veliko mladostnikov odločilo in uveljavljalo pravico do izobraževanja. V zadnjem desetletju je na tem področju veliko izboljšav in izobraževanje slovenske populacije je počasi napredovalo. Leta 2003 je statistika pokazala, da so mladi med letoma 20 in 24, ki so končali višjo srednjo izobraževanje, zastopali kar 90,7 % te populacije. (OECD, 2007a, str. 8) »Srednješolski sistem je zdaj zelo razvejan in resnično omogoča šolanje slehernemu mladostniku v skladu z njegovimi sposobnostmi.« (Tepina, 2000, str. 51)

Srednješolsko izobraževanje v Sloveniji ločimo na splošno ter na poklicno in srednje strokovno in tehniško izobraževanje. Pri oblikovanju srednješolskih programov je treba upoštevati naravnost družbe v dobi postindustrije in informacije, ker terja drugačno delitev dela in postopno odmiranje klasičnih, ozko definiranih poklicev. Upoštevati je treba tudi zmogljivost in interese učencev ter sodobne ugotovitve o kakovostnem učenju in poučevanju. Programska struktura srednješolskega izobraževanja mora biti elastično in fleksibilno grajena, da omogoča čim večjo individualizacijo programov. Eno izmed pomembnih načel pri oblikovanju programov srednjih šol je tudi sodobnejši pristop in odprtost programov za trajno in nenehno posodabljanje glede na nova znanstvena, tehnološka in strokovna znanja. (Rečnik, 1991, str. 77)

Na podlagi ciljev, načel in nalog srednjega izobraževanja in glede na hiter razvoj znanosti in tehnologije ter drugih dejavnosti v družbi vidimo najrealnejšo možnost strukturiranja programov v naslednjih smereh:

❖ *Program nižjega poklicnega izobraževanja*

Časovno obdobje nižje poklicnega programa praviloma traja dve leti in pol. Vanj se lahko vpiše vsakdo, ki izpolni osnovnošolsko obveznost, pri čemer ni obvezno, da je zaključil osmi oziroma deveti razred osnovne šole. Uspešen zaključek programa nižjega poklicnega izobraževanja daje glede nadaljnjega šolanja enake možnosti, kot jih ima kdor koli, ki je končal osnovno šolo, in šolanje lahko nadaljuje v vseh srednješolskih programih. (Pavlin et al., 2006, str. 7) V program nižjega poklicnega izobraževanja sodijo poklici, kot so obdelovalec lesa, pomočnik pri tehnologiji gradnje, pomožni administrator itd. (MŠŠ, 2011) V imenovani program se po zadnjih statistikah vključuje več fantov kot deklet. V letu 2010/2011 se je skupno vključilo 875 dijakov, v preteklem letu pa je isti program uspešno zaključilo 462 dijakov. (Tuš, 2011)

❖ *Program srednjega poklicnega izobraževanja*

Program traja tri leta. Zanj je značilno, da poteka po dualnem sistemu, kar pomeni, da se izvaja teorija v šoli in praktični del pouka pri obrtnikih. Ob zaključku se šolanje lahko nadaljuje predvsem v ustreznem programu poklicno–tehničnega izobraževanja. V praksi večina dijakov to tudi stori. Mogoč je tudi vpis v ustrezen višješolski strokovni program, če na tem področju obstaja, a le, če ima dijak mojstrski ali delovodski izpit ter opravljen poseben preizkus znanja iz slovenskega jezika ter matematike ali tujega jezika na ravni poklicne mature. (Pavlin et al., 2006, str. 7)

Poklici, za katere se zahteva zgoraj naštetih pogoje in ki sodijo v program srednjega poklicnega izobraževanja, so administrator, dimnikar, gozdar, frizer, tesar, zidar, zlatar, slaščičar, avtoserviser itd. (MŠŠ, 2011) Za vključitev v program srednjega poklicnega izobraževanja se je v letošnjem letu odločilo 11.900 dijakov, pri čemer ponovno prevladujejo fantje. Prejšnje leto je 3.312 dijakov pridobilo srednje poklicno izobrazbo. (Tuš, 2011)

❖ *Program srednjega strokovnega izobraževanja*

Vpis v program srednjega strokovnega izobraževanja prevladuje tako pri dekletih kot pri fantih, saj se je v letošnjem letu razmerje porazdelilo na skorajšnjo polovico. Vanj se je vključilo kar 30.715 dijakov. (Tuš, 2011)

Imenovani program traja štiri leta. Program se konča s poklicno maturo, s katero se lahko nadaljuje šolanje v vseh visokošolskih strokovnih programih in v nekaterih višješolskih strokovnih programih. Na nekaterih fakultetah se lahko v primeru dodatno opravljenega izpita iz splošne mature študij nadaljuje tudi v univerzitetnih programih. (Pavlin et al., 2006, str. 7) V letu 2009/2010 je ta program uspešno zaključilo 6.230 dijakov. (Tuš, 2011) V zgoraj imenovani program sodijo poklici, kot so ekonomski tehnik, gradbeni tehnik, strojni tehnik, predšolska vzgoja, zobotehnik itd. (MŠŠ, 2011)

❖ *Program poklicno–tehniškega izobraževanja*

Traja dve leti in je namenjen predvsem učencem, ki so že končali triletni program iz istega področja (npr. mizarjem za program lesarski tehnik). To pa ni pravilo, zato je v nekaterih primerih mogoč tudi prehod med različnimi področji. Te programe poznamo tudi pod neuradnim in nekoliko zavajajočim imenom »program 3+2«. Ob končanju tega programa so dijaki glede nadaljevanja šolanja v povsem enakem položaju kot dijaki, ki končajo program srednjega strokovnega izobraževanja. (Pavlin et al., 2006, str. 7)

Leta 2010/2011 se je za obiskovanje programa odločilo 4.839 dijakov, pri čemer prevladujejo fantje, ki jih je 3.387. V preteklem letu je ta program uspešno zaključilo 1.629 dijakov. (Tuš, 2011) Elektrotehnik, geotehnik, logistični tehnik, strojni tehnik, lesarski tehnik je le nekaj poklicev, ki jih lahko opravljajo učenci po končanem šolanju te stopnje. (MŠŠ, 2011)

❖ *Gimnazijski program*

Vsi prejšnji opisani programi sodijo v področje poklicno in srednje strokovno ter poklicno-tehniškega izobraževanja. Gimnazijski program je edini, ki sodi v področje splošnega izobraževanja. Program traja štiri leta in se konča z opravljanjem splošne mature. Po končanem štiriletnem šolanju lahko dijak nadaljuje šolanje na katerikoli fakulteti. Odprte so tudi možnosti za šolanje v tujini. Vrednost splošne mature je enaka, ne glede na to, kateri gimnazijski program ste obiskovali – splošni, klasični, strokovni itd. Razlika se kaže le v maturitetnih predmetih, ki jih ponudi posamezna šola. V redkih primerih je od izbire maturitetnega predmeta odvisno, ali se učenec lahko vpiše na želeno fakulteto. Za vpis na medicinsko fakulteto si je na primer treba izbrati en predmet naravoslovnega značaja, in če bo vpis omejen, se bo ocena iz tega izpita upoštevala pri točkah. (Pavlin et al., 2006, str. 7) Nekateri učenci se ob koncu takšnega šolanja ne odločijo za nadaljnji študij, a teh je relativno malo. Takšni učenci lahko ob končanem gimnazijskem šolanju opravljajo nekoliko bolj zahtevna dela, administrativne in poslovne funkcije, organiziranje, kontroliranje, vodenje na določenih področjih itd. (Slanc, 1996, str. 21)

Kot že nekajkrat omenjeno, je ta program najbolj priljubljen med mladostniki, saj se zanj odloči velika večina. V letošnjem letu se je vanj vpisalo kar 32.432 dijakov. V letu 2009/2010 pa je uspešen zaključek splošnega izobraževanja predstavljalo 8.156 dijakov. (Tuš, 2011)

Kot navedeno, imamo v Sloveniji različne gimnazijske programe, in sicer; gimnazijo, gimnazijo z italijanskim učnim jezikom na narodno mešanem območju v slovenski Istri, klasično gimnazijo, gimnazijo s slovenskim učnim jezikom na narodno mešanem območju v slovenski Istri, dvojezično slovensko-madžarsko gimnazijo, ekonomsko gimnazijo s slovenskim učnim jezikom na narodno mešanem območju v slovenski Istri, tehniško gimnazijo, ekonomsko gimnazijo, tehniško gimnazijo s slovenskim učnim jezikom na narodno mešanem območju v slovenski Istri, umetniško gimnazijo, umetniško gimnazijo s slovenskim učnim jezikom na narodno mešanem območju v slovenski Istri. (MŠŠ, 2011)

Poleg vseh zgoraj naštetih srednješolskih izobraževalnih programov pa imamo v Sloveniji še dva posebna programa. Prvi se nanaša na področje splošnega izobraževanja, drugi pa na področje poklicnega izobraževanja.

❖ *Maturitetni tečaj*

Za opravljanje maturitetnega tečaja se odloča relativno veliko dijakov, kar prikazuje tudi statistika. V letošnjem letu se je vanj vključilo kar 1.077 dijakov, predvsem dekleta, ki so predstavljala skoraj 70 % vseh tečajnikov. V preteklem letu je tečaj zaključilo zgolj 155 dijakov. (Tuš, 2011)

Maturitetni tečaj spada na področje splošnega srednješolskega izobraževanja. Izvajajo ga gimnazije kot posebni program priprave na maturo. Maturitetni tečaj traja največ eno leto. Vanj se lahko vpiše vsak kdor je uspešno končal srednjo poklicno ali srednjo tehnično ali drugo strokovno šolo oziroma tretji letnik gimnazije in je prekinil izobraževanje najmanj za

eno leto. Poleg tega se lahko v maturitetni tečaj vpiše tudi tisti, ki je zaključil osnovnošolsko izobraževanje in opravil preizkus znanja iz petih maturitetnih predmetov na ravni tretjega letnika gimnazije. Zaključek tečaja predstavlja splošna matura. (Slanc, 1996, str. 232)

❖ *Poklicni tečaj*

Kot pove že ime sodi ta tečaj na področje poklicnega izobraževanja. Tistim, ki so zaključili gimnazijo, omogoča pridobitev strokovne izobrazbe oziroma poklica. Tistim, ki niso opravili mature, pa tudi dokončanje srednje šole. Program traja eno leto. Vanj se lahko vključi, kdor je uspešno končal četrti letnik gimnazije in izpolnjuje še druge, s programom določene pogoje. Poklicni tečaj se zaključi z opravljanjem poklicne mature. Po končanem poklicnem tečaju je možno tudi nadaljevati izobraževanje v ustreznih višjih in visokih strokovnih šolah. (Slanc, 1996, str. 231) Letos se je vanj vključilo 429 dijakov, leta 2009/2010 pa uspešno opravilo tečaj 156 kandidatov. (Tuš, 2011)

Vse zgoraj imenovane oblike srednješolskega izobraževanja so v Sloveniji omogočene preko javnih ustanov. Zasebne srednje šole so v primerjavi s tujino v Sloveniji nekoliko manj poznane oziroma redkeje izbrane s strani mladostnikov.

Zasebno šolstvo naša zakonodaja priznava že od leta 1996, vendar njegov pomen v ospredje prihaja v zadnjih nekaj letih. Kadar slišimo besedno zvezo »zasebno šolstvo«, pomislimo na ameriške filme in zasebne šole, kot jih ti predstavljajo. V Združenih državah Amerike se praviloma v zasebne ali privatne šole vpisujejo elita in mladostniki s premožnejših družin, saj so za te šole značilne visoke šolnine. Družine v ZDA začnejo za šolanje svojih otrok varčevati že kmalu po njihovem rojstvu. Zelo elitne in zasebne šole ima tudi Velika Britanija. Tudi v Sloveniji velja, da so šolnine za zasebne srednje šole relativno visoke, glede na stanje in status države. Šolnine nekaterih zasebnih srednjih šol so primerljive s šolninami na terciarni stopnji izobraževanja.

Med zahteve današnjega časa spada tudi klic po svobodnih šolah. Preobrazba šolstva od državno vodene v svobodno šolo zahteva več kot samo, da se šola otrese diriganja države in njene birokracije. Gre za graditev novega tipa šole po načelih pedagogike, ki je usmerjena k samemu človeku. (Kranich, 1992, str. 3)

Eden od problemov, ki se pojavlja na področju javnega šolstva, je, da imajo starši zelo malo vpliva na vsebino pouka in na način vzgajanja svojih otrok, predvsem zaradi tega, ker so šole organizirane uniformno, ker med šolami ni kompetitivnih razmerij in ker ne morejo izbrati šol za svoje otroke. Prav zaradi tega je privatizacija šolstva bolj nujna kot na drugih področjih, saj se šole s privatizacijo odpirajo možnosti za različne šole, za tekmovanje med njimi in s tem tudi možnost staršev, da izbirajo med njimi. (Dodič Turk, 2004, str. 71) Nekdanji slovenski minister za šolstvo in šport Milan Zver pa je leta 2007 na področju uvajanja zasebnega šolstva poudarjal, »da ne gre za privatizacijo javnega šolstva, pač pa le za več novih možnosti. Zasebne šole naj bi po njegovem bile dostopne vsem in ne le elitam«. (24ur.com, 2007)

V Sloveniji imamo šest srednjih zasebnih šol, in sicer štiri katoliške gimnazije, Waldorfsko gimnazijo ter zasebno gimnazijo, ki izvaja program javne gimnazije. Leta 2010/2011 je bilo vanje vključenih več kot 1934 dijakinj in dijakov. (Šimenc et al., 2011, str. 4)

Najbolj poznana zasebna srednja šola v Sloveniji je Waldorfska šola, ki je imela na začetku poudarek na vrtcu in osnovni šoli, nato pa uvedla program gimnazije. Ustanovil jo je Rudolf Steiner, saj je poudarjal ustvarjalnost, sposobnost, spretnost in potrebe posameznika. Za zasebno šolstvo je namreč značilno, da se posebej posveča posamezniku, saj so skupine učencev manjše kot v javnih šolah, zato se lahko pedagog posveti vsakemu posamezniku, kot ga ta potrebuje. (Waldorfska šola Ljubljana, 2011)

Za srednje zasebne šole praviloma veljajo podobni predmetniki kot v javnih šolah, vendar imajo še dodatne predmete, ki jih javne šole ne ponujajo v takšni obliki ali zadostni količini. Prednost zasebne šole je, da je dnevni raspored učnih ur prilagojen notranjim življenjskim zahtevam odraščajočega človeka. (Kranich, 1992, str. 18)

Kljub prepoznavnosti Waldorfske gimnazije pa je bila kot prva ustanovljena zasebna gimnazija v Sloveniji gimnazija Želumlje, ki je katoliška gimnazija. Šola je odprla svoja vrata v šolskem letu 1967/1968, a je bila namenjena le izobraževanju duhovniškega kadra, ki se je dotlej šolal po gimnazijah na Hrvaškem. Dijaki so morali ob koncu leta opravljati izpite na javnih gimnazijah, saj spričevala želimeljske srednje šole vse do leta 1991 niso veljala za javne listine. Leta 1991 pa je bil sprejet Akt o ustanovitvi zavoda gimnazija Želumlje in tako je bila uradno registrirana kot prva zasebna gimnazija v Sloveniji. (Želumlje, 2011)

V Sloveniji poleg šestih zasebnih srednjih šol poznamo tudi nekatere druge, med drugim tudi takšne, ki izvajajo pouk v tujem jeziku, vendar pa niso zaprosile za pridobitev javne veljavnosti svojih programov. Zasebne šole so obogatitev šolskega sistema, a potencialno lahko razlike, ki pomenijo obogatitev, prinašajo tudi negativne posledice. Potencialno lahko zasebne šole slabijo mrežo javnih šol in tudi vpeljujejo možnost nastajanja elitnih šol. Z njimi se lahko v šolski sistem uvaja kršitev načela enakih možnosti, ki je povezano s pravičnostjo šolskega sistema. (Šimenc et al., 2011, str. 6)

Zasebne šole bodo prevzele elitne dijake, javne pa bodo delale z manj motivirano množico. Če se že uvajajo zasebne šole, bi te morale prevzeti skrb za tiste subpopulacije, ki ne morejo uspevati v splošnih javnih šolah. Skrbeti bi morale za tiste učence, ki so jih splošne javne šole izločile. V tem bi bila humana funkcija privatnih šol. (Dodič Turk, 2004, str. 77) Pomembno je dejstvo, »da se danes ne sprašujemo zasebno da, ali ne, ampak, kako ohraniti kakovost javnega šolstva in ga nadgraditi s kakovostnim zasebnim«, kot pravi nekdanja državna sekretarka na Ministrstvu za šolstvo in šport, dr. Magdalena Šverc. (Državni svet RS, 2007)

6 FINANCIRANJE SREDNJEŠOLSKEGA IZOBRAŽEVANJA V REPUBLIKI SLOVENIJI

V Sloveniji smo leta 2008 za celotno formalno izobraževanje namenili 1.938 milijonov EUR, kar je predstavljalo 5,19 % BDP. Tako kot leta poprej je bil največji delež namenjen osnovnošolskemu izobraževanju, in sicer 2,35 % BDP, srednjemu šolstvu pa odstotno točko manj, in sicer 1,15 % BDP. (Vidmar, 2011, str. 2)

Javne srednje šole se v Sloveniji financirajo iz državnega proračuna. S sredstvi iz tega naslova se zagotavljajo plače s prispevki in davki ter drugi osebni prejemki na podlagi sistematizacije in zasedbe delovnih mest ter sredstva za materialne stroške v skladu z zakonom, normativi in standardi. Na področju srednješolskega izobraževanja se zagotavljajo tudi sredstva za investicije v poklicne, srednje tehniške in druge strokovne šole, gimnazije, šole oziroma zavode za vzgojo in izobraževanje mladostnikov s posebnimi potrebami in dijaške domove. Poleg tega se z državnim proračunom zagotavljajo tudi sredstva za dejavnosti in naloge, ki so potrebne za opravljanje vzgoje in izobraževanja, kot so sredstva za pripravo in izvedbo mature in zaključnega izpita, sredstva za razvoj poklicnega izobraževanja vajencev, sredstva za obšolske dejavnosti, sredstva za šolo za ravnatelje itd. Na drugi strani pa se sredstva za javne gimnazije, katerih ustanovitelj je mestna občina, zagotavljajo iz sredstev mestne občine. Govorimo o sredstvih za investicije, investicijsko vzdrževanje in delu sredstev za materialne stroške v skladu s pogodbo. (81. člen ZOFVI-UPB5)

Javna šola lahko pridobi sredstva tudi s tako imenovanim presežkom. Gre za presežek prihodkov nad odhodki, ki jih pridobi s prodajo proizvodov oziroma storitev, ustvarjenih z opravljanjem vzgoje in izobraževanja oziroma z opravljanjem drugih dejavnosti v skladu z aktom o ustanovitvi. Ta sredstva se uporablja za plačilo materialnih stroškov, investicijsko vzdrževanje in investicije. Merila za delitev presežka prihodkov nad odhodki v javnih šolah določi minister. (80. člen ZOFVI-UPB5)

Pri statističnih analizah se pri financah, ki jih država nameni izobraževanju, uporablja oziroma pojavlja pojem javni izdatki. Gre za vse proračunske izdatke za formalno – stopenjsko izobraževanje mladine in odraslih na ravni države in občin. Podrobneje pa pojem zajema javne izdatke za izobraževalne ustanove (na primer vrtce, srednje šole in Ministrstvo za šolstvo in šport) in transferje ter plačila gospodinjstvom (na primer štipendije) in drugim zasebnim entitetam (na primer subvencije za učbenike in subvencije prevoznim podjetjem za nižje cene vozovnic). (Vidmar, 2011, str. 11)

Spodnja tabela prikazuje, koliko javnih izdatkov je bilo namenjenih za slovensko srednješolsko izobraževanje od leta 2005 do 2008. Tabela vsebuje tudi podatke o javnih izdatkih v BDP, ki se prav tako nanašajo na srednješolsko izobraževanje omenjenega

obdobja.

Tabela 2: Javni izdatki za srednješolsko izobraževanje

	2005	2006	2007	2008
Javni izdatki v 1000 EUR	397.440	441.024	401.314	427.515
Javni izdatki v BDP (%)	1,38	1,42	1,16	1,15

Vir: Vidmar (2011, str. 2)

Kot že omenjeno, je celoten letni znesek javnih izdatkov namenjen različnim proračunskim izdatkom. Iz tabele 2 je razvidno, da je bilo za srednješolsko izobraževanje v letu 2008 namenjenih 427.515.000 EUR. Od tega zneska je bilo kar 380.011.000 EUR namenjenih neposredni porabi za izobraževalne ustanove. Za štipendije in druge pomoči dijakom je bilo namenjenih 47.139.000 EUR, 364.000 EUR pa so namenili transferjem za druge zasebne entitete. (Vidmar, 2011, str. 3)

Poleg javnih izdatkov obstajajo tudi zasebni izdatki za formalno izobraževanje, ki predstavljajo izdatke gospodinjstev in drugih zasebnih entitet za izobraževalne ustanove (na primer šolnine, šolo v naravi, učbeniški sklad in drugo), izdatki gospodinjstev za izobraževalne izdelke in storitve zunaj izobraževalnih ustanov (na primer šolska oprema, knjige in inštrukcije) in izdatki, ki predstavljajo finančno pomoč podjetij, namenjenih študentom in gospodinjstvom (na primer kadrovska štipendija). V letu 2008 je bilo celotnemu formalnemu izobraževanju namenjenih 309.421.000 EUR zasebnih izdatkov. (Vidmar, 2011, str. 5)

Najmanjši delež izdatkov predstavljajo mednarodni oziroma tuji viri sredstev za izobraževanje, ki zajemajo neposredna plačila za izobraževalne ustanove in transferje za državo. Leta 2008 je statistični urad RS zabeležil 14.934.000 EUR takšnih sredstev za izobraževanje. (Vidmar, 2011, str. 5)

Tabela 3 prikazuje javne, zasebne in mednarodne izdatke za vse ravni izobraževanja in razčlenjeno srednješolsko izobraževanje v Sloveniji med letoma 2005 in 2008, ki so namenjeni izobraževalnim ustanovam.

Tabela 3: Celostni izdatki za izobraževalne ustanove (V 1000 EUR)

Vse ravni izobraževanja	2005	2006	2007	2008
Skupaj	1.733.647	1.873.347	1.903.933	2.028.655
Javni	1.499.025	1.623.214	1.638.941	1.785.275
Zasebni	224.027	237.420	247.824	233.923
Mednarodni	10.595	12.713	17.168	9.457
Srednješolsko izobraževanje				
Skupaj	369.068	413.934	387.818	416.762
Javni	335.810	379.411	352.584	380.011
Zasebni	33.121	34.360	35.006	36.244
Mednarodni	138	164	228	507

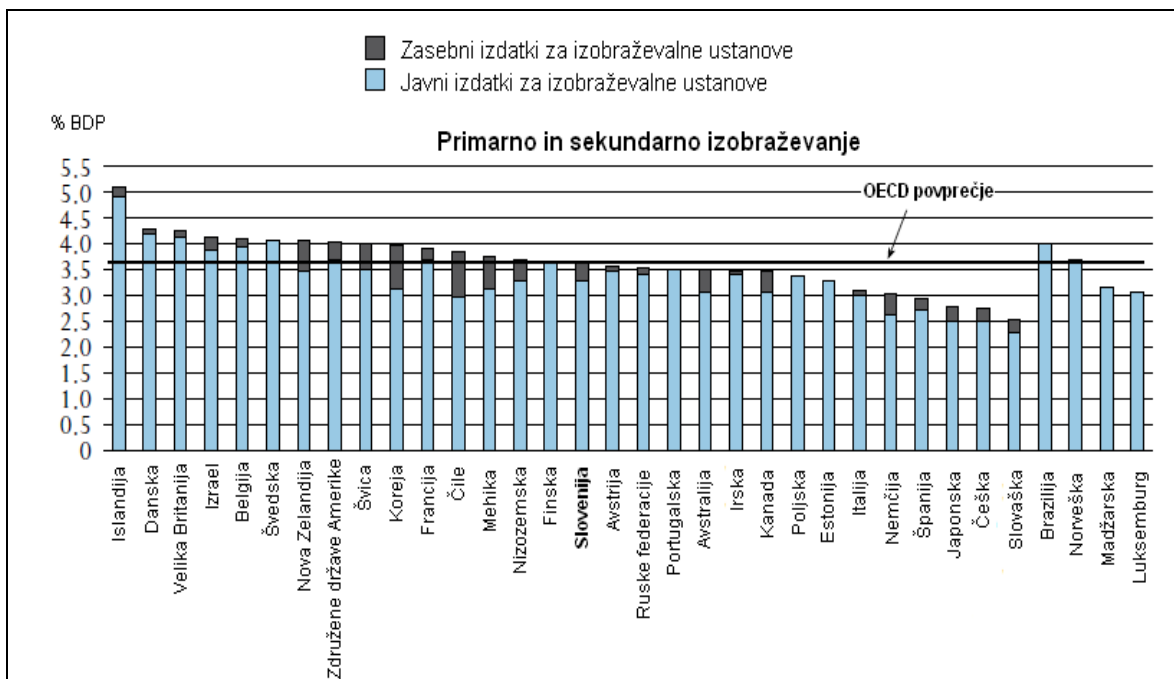
Vir: Vidmar (2011, str. 6)

Porabo javnih sredstev nadzoruje Računsko sodišče Republike Slovenije, namensko porabo sredstev pa organ šolske inšpekcije. Pomembno je poudariti, da se šole, ki izvajajo javno veljavne programe, po katerih se pridobi javno veljavna izobrazba, ne smejo financirati iz sredstev političnih strank. (79. člen ZOFVI-UPB5)

Pri financiranju zasebnih šol so seveda določene omejitve. Čeprav je zasebnih šol v praksi relativno malo, zakon vseeno obravnava njihovo financiranje. Največ denarja zasebne šole pridobijo s šolninami. Zasebnim šolam, ki izvajajo javno veljavne programe gimnazije, pripadajo sredstva iz državnega proračuna oziroma proračuna lokalne skupnosti, vendar pod določenimi pogoji. Zasebni šoli pripada za posameznega dijaka 85 % sredstev, ki jih država oziroma lokalna skupnost zagotavlja za plače in materialne stroške na dijaka v javni šoli. Financiranje in obveznosti zasebne šole se podrobneje uredijo s pogodbo. (86. člen ZOFVI-UPB5)

Slovenija je leta 2007 za osnovnošolske in srednješolske izobraževalne ustanove namenila 3,65 % BDP, kar nas je po meritvah in pričakovanjih OECD uvrščalo med povprečneže. V delež 3,65 % so vključeni javni in zasebni izdatki za izobraževalne ustanove. (Vidmar, 2011, str. 6) Grafikon 1 prikazuje, koliko izdatkov v BDP so namenile nekatere druge evropske države in države po svetu za primarno in sekundarno izobraževanje v letu 2007. Razvidno je, da je najmanjši delež izdatkov v BDP za izobraževalne ustanove namenila Slovaška, največjega pa Islandija.

Grafikon 1: Izdatki za osnovnošolske in srednješolske izobraževalne ustanove leta 2007 (v % BDP)

Vir: OECD (2010a, str. 211)

Slovenija je leta 2007 v povprečju na učenca primarnega in sekundarnega izobraževanja namenila 7.560 ameriških dolarjev, s čimer se uvrščamo nekoliko pod povprečje, ki ga določa OECD. V istem letu je OECD namenila povprečno 9.195 ameriških dolarjev na posameznega učenca primarnega in sekundarnega izobraževanja. Vendar namenijo nekatere druge države manj sredstev kot Slovenija. Primeri takšnih držav so Portugalska, ki je namenila 6.677 dolarjev, Madžarska, ki je namenila zgolj 4.811 in druge. Najmanj pa je za osnovnošolskega in srednješolskega učenca namenila Brazilija, in sicer le 2.080 dolarjev. Največ izdatkov na učenca so namenile Združene države Amerike, in sicer kar 14.269 ameriških dolarjev. (OECD, 2010a, str. 202)

7 POMEMBNI ELEMENTI SREDNJEŠOLCEV IN SREDNJEŠOLK

Dostikrat se zazdi, da je od nadaljnega šolanja odvisna le izbira šole, v katero se želijo mladostniki vpisati. Z razliko od osnovnih šol, za katere je v Sloveniji značilno, da je skoraj v vsaki vasi ena, je s sekundarnim izobraževanjem drugače. Mnogi mladostniki se prvič soočajo z odločitvijo, v katerem kraju bodo nadaljevali šolanje. Izbira kraja pa je pogojena z drugimi elementi, ki jih bodoči dijaki potrebujejo za uspešno in učinkovito šolanje. Vprašanja, ki si jih mladostniki postavljajo, se nanašajo na prevoz, bivanje, prehrano, finance in podobno.

7.1 VPIS V SREDNJEŠOLSKO IZOBRAŽEVANJE

V Sloveniji poznamo tako srednješolsko izobraževanje mladih kot tudi odraslih. Nekateri odrasli se soočajo s prvim vpisom v srednjo šolo, mnogi izmed njih pa se vpisujejo v nadaljnje srednješolsko izobraževanje. Statistični urad RS beleži za leto 2009/2010 14.039 odraslih, ki so se vključili v srednješolsko izobraževanje. (Tuš, 2011) V diplomskem delu se bom posvetila predvsem srednješolskemu izobraževanju mladih, saj so osebno veliko manj zreli kot odrasli, in me zanima predvsem njihov pogled na nadaljnje šolanje, za katerega se odločajo prvič v življenju.

Najpomembnejša odločitev mladostnikov, starih približno štirinajst let, je vpis v nadaljnje šolanje. Velikokrat se zgodi, da otroci te starosti enostavno ne vedo, kaj želijo v prihodnosti početi na področju poklicne poti njihovega življenja. Nekateri o tem razmišljajo zgolj v devetem razredu osnovne šole, ko poteka vpis v srednje šole. Drugi o tem razmišljajo že dlje časa, predvsem pa od sedmega razreda, saj je za njihovo nadaljnje izobraževanje pomembnem šolski uspeh od sedmega razreda osnovne šole naprej. Dostikrat se postavlja vprašanje, ali so mladostniki teh let sposobni sprejeti tako pomembno odločitev, ki bo vplivala na naslednjih nekaj let njihovega življenja. Po drugi strani pa si lahko zastavimo vprašanje, ali podcenjujemo sposobnost mladostnikov, da bodo sprejeli pravilno odločitev.

Razpis za vpis v srednješolsko izobraževanje izda Ministrstvo za šolstvo in šport šest mesecev pred pričetkom novega šolskega leta. Razpis v tiskani izdaji prejme vsak osnovnošolec, ki končuje osnovno šolo. Razpis poleg objavljenih šol zajema tudi izobraževalne programe, število prostih mest, trajanje in značilnosti šolanja, pridobljene poklice in podobno. Poleg izdaje razpisa vsaka srednja šola priredi informativni dan, ki je praviloma v februarju. Na informativnem dnevu se bodoči dijaki seznanijo z učnim programom šole, prostori šole, obšolskimi dejavnostmi itd. Prijavo za vpis mora bodoči dijak izpolniti in predložiti do konca marca. Kandidat lahko prijavo odda osebno na osnovni šoli, pošlje priporočeno po pošti ali pa elektronsko overjeno s kvalificiranim

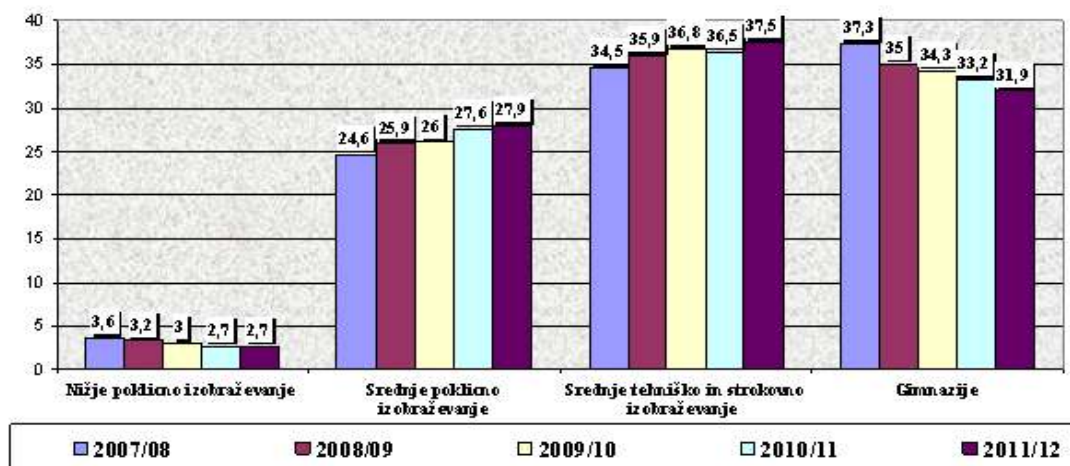
digitalnim potrdilom. (Državni portal Republike Slovenije, 2011) Kljub temu, da se morajo bodoči dijaki odločiti za eno izmed srednjih šol do konca marca, pa lahko na podlagi javne objave o številčnem stanju prijav, prenesejo svojo prijavo za vpis na drugo srednjo šolo do sredine aprila. (Glatz, 2011)

Izbirni postopek poteka v dveh krogih. Šole, ki so imele preveliko število vpisanih kandidatov v prvem krogu, izberejo po merilu doseženih točk za 90 % prostih mest. V drugem krogu pa izberejo med tistimi, ki so sodelovali v prvem krogu, a niso bili izbrani, še preostalih 10 %. Kandidati, ki sodelujejo v drugem krogu, izpolnijo obrazec, na katerem v prednostnem vrstnem redu napišejo največ deset srednjih šol oziroma izobraževalnih programov, ki jih želijo obiskovati. (Dijaški.net, 2011)

Pri izbiri preveč vpisanih kandidatov upoštevajo doseženo število točk posameznika, ki se izračunajo na podlagi sklepa Ministrstva za šolstvo in šport. Za šolsko leto 2011/2012 se tako upoštevajo točke, dosežene z učnim uspehom v 7., 8. in 9. razredu osnovne šole, in sicer tako, da se uporabijo zaključne ocene obveznih predmetov iz 7., 8. in 9. razreda osnovne šole. To merilo velja za učence, ki pri vpisu ne potrebujejo nikakršnih dodatnih preizkusov nadarjenosti. Z učnim uspehom lahko torej posamezni učenec doseže največ 175 točk.

V šolskem letu 2011/2012 je razpisanih 24.984 prostih mest v srednješolskih programih. Spodnji grafikon prikazuje, kako se je delež razpisanih mest razlikoval med različnimi časovnimi obdobji in izobraževalnimi programi. (MŠŠ, 2011)

Grafikon 2: Deleži razpisanih mest v različnih časovnih obdobjih

Vir: MŠŠ (2011)

7.2 DIJAŠKI DOMOVI

Drugi najpomembnejši dejavnik vsakega bodočega dijaka, ki prihaja iz drugega kraja in želi med šolanjem bivati v kraju, kjer se šola, je nastanitev. V ta namen imamo v Sloveniji ustanovljene dijaške domove.

Dijaški domovi so vzgojno–izobraževalne ustanove, ki jih ustanavlja država, za dijake srednjih šol. Dijakom zagotavljajo najboljše možnosti za življenje in učenje, pomoč pri učenju, osebnih stiskah in prilagoditvenih težavah. Z upoštevanjem različnosti omogočajo vsem dijakom enake možnosti za razvoj. Življenje in delo dijakov v dijaškem domu omogoča pridobivanje pomembnih izkušenj za življenje v skupnosti, spoznanja in prevzemanje vrednosti. Spoštovanje drugačnosti, strpnost do različnega, posebnega in s tem učinkovitega reševanja vsakodnevnih življenjskih problemov. (Pavlin, 2006, str. 26)

Področje bivanja v dijaških domovih je urejeno z določenimi predpisi, in sicer z Zakonom o gimnazijah, Zakonom o poklicnem in strokovnem izobraževanju, Zakonom o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja, Pravilnikom o bivanju v dijaških domovih, Pravilnikom o normativih in standardih v dijaških domovih ter vzgojnim programom za dijaške domove. (MŠŠ, 2011)

Tako kot pri vpisu v srednje šole, je tudi pri dijaških domovih pomemben osebni ogled letih. To lahko bodoči dijaki opravijo na informativnem dnevu dijaških domov, ki so praviloma v istem terminu kot informativni dnevi srednjih šol. Tako se bodoči dijaki seznanijo z bivanjem v posameznih dijaških domovih. Da se lahko dijaki vključijo v dijaški dom, morajo izpolnjevati tudi določene pogoje, in sicer morajo biti dijaki srednje šole, imeti možnost plačevanja oskrbnine ter morajo sprejeti in priznati pravila za bivanje v dijaškem domu. (Srednješolski vpisnik, 2011)

Nekaj časa pred informativnimi dnevi izda Ministrstvo za šolstvo in šport Razpis za vpis v srednje šole in dijaške domove, kjer je objavljeno število prostih mest v posameznih dijaških domovih. Na podlagi roka, ki ga določa razpis, se lahko kandidati prijavijo v le en dijaški dom in nanj pošljejo prijavnico. Tako kot pri vpisu v srednje šole lahko tudi na področju dijaških domov kandidati do sredine aprila prenesejo prijavo v drug dijaški dom. Če je število prijav večje od števila prostih mest v dijaškem domu, se kandidati izberejo na podlagi meril, ki jih na predlog skupnosti dijaških domov določi minister. (Dijaški.net 2011)

Vsak dijak, ki biva v dijaškem domu, mora upoštevati pravila in pravice, ki jih določa dijaški dom. Dijaški domovi imajo pravilnik oziroma hišni red, ki ga morajo vsi dijaki upoštevati. Treba je skrbeti za red in čistočo v sobi, za ključne sobe, lastne predmete itd. V primeru neupoštevanja pravilnika so dijaki lahko kaznovani z opominom, ukorom ali celo izključitvijo.

Za bivanje v dijaškem domu je določena tudi oskrbnina, ki jo določi svet dijaškega doma. Zajema stroške za živila, režijske stroške hrane in stroške nastanitve. Oskrbnina je lahko obračunana za tekoči mesec ali pa za celotno obdobje bivanja. Dijaki praviloma bivajo v dvo- ali troposteljnih sobah. Večina dijaških domov ima svoje kuhinje in jedilnice, kjer si dijaki privoščijo tople in redne obroke. Kar je zelo pomembno, pa je, da se stanovalci med seboj spoznavajo, spoznavajo nove kulture, običaje, narečja in si pomagajo pri učenju. Praviloma so dovoljeni tudi izhodi po pouku, vendar najkasneje do 21. ali 22. ure. Podaljšan izhod je možen z dovoljenjem matičnega vzgojitelja ali v soglasju s starši. Vsak petek pa se ponavadi dijaki po pouku odpravijo domov in vračajo nazaj v poznih nedeljskih urah. (Srednješolski vpisnik, 2011)

Statistični urad RS za leto 2009/2010 beleži 4.609 dijakov, ki so bili nastanjeni v dijaških domovih. Nekateri so v času šolanja bivali tudi v študentskih domovih, vendar je takšnih dijakov zelo malo, zgolj 401. (Hanc, 2011)

Tako kot pri srednjih šolah poznamo tudi na področju dijaških domov javne in zasebne dijaške domove oziroma zasebne sobe. Izbira katerega je boljša, pa je v enem izmed intervjujev argumentiral takratni ravnatelj dijaškega doma Šiška Dinko Bulog: »Dijaški dom je boljša izbira, saj dijaku nudimo vsebino in možnost vodenja. Dom je boljša izbira kot zasebna soba, saj tu dijak ni prepuščen sam sebi. Tu poskrbimo, da se uči, da ima prehrano, tudi če zboli, ima težave v šoli ipd., takoj dobi pomoč. Skratka, vedno mu je nekdo na razpolago. Najprej je tu njegov vzgojitelj ali pa mentor, ki se ukvarja z dijakom v okviru interesnih dejavnosti. Mislim, da se dijak v dijaškem domu počuti boljše in varnejše.« (Pavlin, 2006, str. 27)

7.3 ŠTIPENDIJE

Šolanje v srednji šoli ima tudi negativno finančno plat, saj kar močno obremeni družinski proračun. V Sloveniji sta vpis v srednje šole in obiskovanje le-te brezplačna, vendar se z vstopom v srednješolsko izobraževanje pojavijo stroški, ki jih do tedaj otroci oziroma mladostniki niso imeli. Potreben je nakup večjega obsega učbenikov in zvezkov, mnogi se vozijo v šolo z javnim prevozom in nekateri se odločijo za bivanje v dijaškem domu. Seveda so tu še šolske ekskurzije v tujino, jezikovni tečaji, plačljive šolske dejavnosti in mnogi ostali hobiji. Na koncu izračuna je izdatkov vedno več, kot pa je na voljo denarja. Poleg počitniškega dela je ena od denarnih pomoči, ki jih ponuja država, štipendije. (Pavlin, 2006, str. 31)

V Sloveniji imamo zakonsko določeno pet oblik štipendij, in sicer državno, kadrovsko, Zoisovo štipendijo, štipendije za Slovence v zamejstvu in Slovence po svetu in štipendije za državljane držav, s katerimi ima Republika Slovenija sklenjene dvostranske ali večstranske sporazume o sodelovanju na področju izobraževanja oziroma podeljuje

štipendije na podlagi vzajemnosti. (5. člen ZŠtip)

❖ *Državna štipendija*

Imenovana štipendija je bila v zadnjem času deležna kar nekaj sprememb in kritik, predvsem s strani dijakov. Spremenjen Zakon o uveljavljanju pravic iz javnih sredstev namreč določa, da so do državne štipendije upravičeni državljani Republike Slovenije, ki so starejši od 18 let in izpolnjujejo druge pogoje po Zakonu o štipendiranju. Pred spremembo pa so bili do državne štipendije upravičeni tudi dijaki mlajši, od 18. leta starosti. (23. člen ZUPJS)

Državna štipendija, v preteklosti imenovana republiška štipendija, je namenjena zlasti dijaku, ki prihajajo iz socialno šibkejšega okolja in potrebujejo finančno pomoč za uspešno in učinkovito šolanje. Upravičenci državne štipendije le-to prejemajo za obdobje enega šolskega leta za posamezni letnik na isti stopnji. V primeru kakršnihkoli sprememb, ki bi vplivale na pridobivanje državne štipendije, pa morajo upravičenci v roku osmih dni od nastanka sprememb to sporočiti pristojnemu organu. Za podelitev državnih štipendij je od leta 2008/2009 na prvi stopnji pristojen center za socialno delo, ki je pristojen za posameznika. Trenutno so upravičenci za državno štipendijo tisti, pri katerih povprečni mesečni dohodek na družinskega člana v preteklem koledarskem letu ne presega 65 % minimalne plače (za tiste ki se šolajo v kraju svojega stalnega prebivališča), od 66 do 68 % minimalne plače za tiste upravičence, ki se šolajo izven kraja svojega stalnega prebivališča ter 70 % minimalne plače na družinskega člana, če gre za kandidate iz enostarševskih družin, kandidate s posebnimi potrebami oziroma kandidate, katerih sorojenci so osebe s posebnimi potrebami.

V šolskem letu 2010/2011 osnovna dijaška državna štipendija znaša 38,79 EUR. Poleg te je lahko posameznik upravičen do določenih dodatkov. Eden od pomembnejših je dodatek na dohodek, ki znaša od 21,56 EUR do 54,96 EUR, odvisno od odstotka minimalne plače v družini štipendista. Temu pa sledijo še nekateri drugi dodatki, in sicer dodatek za vrsto in področje izobraževanja, ki jih glede na potrebe trga dela določi minister, pristojen za delo (30,17 EUR), dodatek za učni uspeh za dijake s povprečno oceno najmanj 4,1 (20,46 EUR) ali za dijake s povprečno oceno najmanj 4,5 ali več (37,72 EUR) in dodatek za štipendiste s posebnimi potrebami (50,65 EUR). Za dijake, ki se šolajo izven svojega kraja, pa je zelo pomemben dodatek za izobraževanje zunaj stalnega prebivališča, ki se loči na finančno pomoč za bivanje (85,13 EUR), in za prevoz v primestnem ali medkrajevnem prometu v oddaljenosti pet kilometrov in več do kraja izobraževanja od kraja stalnega prebivališča, ki znaša od 48,50 EUR do 100,23 EUR. Kljub vsem dodatkom pa državna štipendija ne sme presegati minimalne plače. (MDDSZ, 2011)

Kot sem že omenila, pa začne 1. septembra 2011 veljati nov Zakon o uveljavljanju pravic iz javnih sredstev, ki določa novo osnovno državno štipendijo brez dodatkov glede na uvrstitev v dohodkovni razred, kar prikazuje tudi spodnja tabela. (23. člen ZUPJS)

Tabela 4: Osnovna državna štipendija brez dodatkov glede na uvrstitev v dohodkovni razred

Dohodkovni razred	Povprečni mesečni dohodek na osebo v % od neto povprečne plače	Osnovna višina v evrih
1	do 30 %	190
2	nad 30 % do 36 %	160
3	nad 36 % do 42 %	130
4	nad 42 % do 53 %	100
5	nad 53 % do 64 %	70

Vir: ZUPJS (2011)

❖ *Kadrovska štipendija*

Prvotni in bistveni namen kadrovskih štipendij je pomoč dijakom, da pridobijo ustrezen poklic oziroma izobrazbo in so tako bolj zaposljivi. Podjetja si s podelitvijo kadrovskih štipendij zagotovijo razvoj ustreznih kadrov in na ta način spodbudijo razvoj podjetij. (Javni sklad RS za razvoj kadrov in štipendije, 2011)

Kadrovske štipendije lahko prejemajo upravičenci, ki izpolnjujejo splošne pogoje po Zakonu o štipendiranju, razen starostnega pogoja, in pogoje, določene v splošnih aktih delodajalca. Z razliko od državnih štipendij, ki jih dodeljuje država, kadrovske štipendije dodeljujejo delodajalci. Vsak delodajalec ima »proste roke« pri določitvi višine štipendije, vendar pa ta ne sme biti nižja od zakonsko določene osnovne državne štipendije, ki za šolsko leto 2010/2011 znaša 38,79 EUR. Delodajalci lahko za svojo podeljeno kadrovske štipendije prejmejo do 50 % posrednega ali neposrednega sofinanciranja s strani Javnega sklada RS za razvoj kadrov in štipendije, vendar največ do višine 30 % minimalne plače.

Dijaki lahko pridobijo informacije o kadrovskih štipendijah preko skupnega razpisa kadrovskih štipendij za posamezno šolsko obdobje ali preko javnih razpisov kadrovskih štipendij v okviru enotnih regijskih štipendijskih shem. Skupni razpis kadrovskih štipendij vsako leto objavi Javni sklad RS za razvoj kadrov in štipendije na podlagi potreb, ki jih skladu posredujejo neposredno delodajalci. Če kandidat izbere to možnost, mora prošnjo poslati neposredno delodajalcu, ki je posamezno potrebo objavil. V primeru drugega načina pa kandidat pridobi vse potrebne informacije v že omenjenem javnem razpisu, ki ga vsako šolsko obdobje objavijo regionalne razvojne agencije. (Ciglar Kralj, 2011)

Kljub temu, da so v povprečju kadrovske štipendije višje kot državne in Zoisove štipendije, pa se dijaki vseeno ne odločijo za njihovo zaprositev. Eden izmed razlogov so tudi obveznosti, ki jih morajo dijaki izpolniti po pridobitvi finančnih sredstev in uspešnem dokončanju izobraževanja. Kljub temu, da kadrovske štipendije po uspešnem koncu

izobraževanja predstavljajo zaposlitev pri štipenditorju, pa nekateri dijaki v tem vidijo slabost, in ne prednost, saj to pomeni vezanost na točno določeno podjetje za predpisano obdobje. Največkrat se mora kadrovski štipendist pri štipenditorju zaposliti za najmanj toliko časa, kolikor je prejemal kadrovske štipendije. Delodajalec lahko podelitev štipendije pogojuje tudi z drugimi obveznostmi, kot so obvezna počitniška praksa, diplomsko delo, vezano na podjetje, in podobno. Vse obveznosti in pravila štipenditorja morajo biti določena in jasna že ob objavi ponudbe, naknadno pa še s pogodbo o štipendiranju. (Javni sklad RS za razvoj kadrov in štipendije, 2011)

❖ *Zoisova štipendija*

Sistem Zoisovega štipendiranja se je v Sloveniji uvedel leta 1986. Osnovno vodilo sistema je bilo odkrivanje nadarjenih otrok in spodbujanje razvoja njihove poklicne poti pri doseganju najvišjih izobrazbenih ravni. Zoisovo štipendijo podeljuje Javni sklad Republike Slovenije za razvoj kadrov in štipendije. (Javni sklad RS za razvoj kadrov in štipendije, 2011)

Na podlagi Zakona o štipendiranju lahko Zoisovo štipendijo pridobi dijak, ki izpolnjuje splošne pogoje in ima v zaključnem razredu osnovne šole povprečno oceno najmanj 4,5 in ima potrdilo o nadarjenosti, ali ima v srednji šoli povprečno oceno najmanj 4,1 ali je »zlata maturant«, ali pa je dosegel izjemne dosežke na posameznem področju družbenega življenja. (MDDSZ, 2011) Javni sklad RS za razvoj kadrov in štipendije, Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve ter državni portal e-uprava vsako leto do konca junija objavijo javni poziv za dodelitev Zoisove štipendije, za katero dijaki samostojno vložijo vlogo. (Ciglar Kralj, 2011)

Tako kot državna štipendija, je tudi ta sestavljena iz osnovnega dela in dodatkov. Za leto 2010/2011 je osnovna Zoisova štipendija za dijake, ki se šolajo v Sloveniji, znašala 65,74 EUR. Poleg tega so kandidati upravičeni tudi do dodatkov, ki so enaki kot pri državni štipendiji. (MDDSZ, 2011)

Tabela 5: Štipendisti in povprečne decembrske štipendije po vrstah štipendij za leto 2009

	Dijaki	
	Število štipendij	Povprečna štipendija (EUR)
SKUPAJ	34.194	146
Kadrovske štipendije	2.466	195
Državne štipendije	25.206	142
Zoisove štipendije	6.493	139
Druge štipendije	29	425

Vir: Svetlin Kastelic (2010)

7.4 MATURA IN NADALJNJE IZOBRAŽEVANJE

Najpomembnejše za vsakega osnovnošolca, ki zaključuje osnovnošolsko izobraževanje, je izbira srednje šole in vpis nanjo. Vsakega srednješolca, ki se bliža koncu izobraževanja na tej stopnji, pa čaka matura, ki predstavlja zaključek srednješolskega izobraževanja. Vsak dijak je z maturo in njenim pomenom seznanjen že v prvem letniku srednje šole. Vsak višji letnik je matura še bolj poudarjena in priprave na njo so čedalje bolj intenzivne. Tako kot imamo več oblik srednješolskega izobraževanja, imamo posledično tudi več oblik matur, natančneje dve. Kot že omenjeno, matura predstavlja zaključni izpit sekundarnega izobraževanja v Sloveniji. Poznamo poklicno in splošno maturo. Poklicna matura predstavlja zaključek nekega »poklicnega« izobraževanja. Z njo praviloma pridobimo nek poklic in postanemo zaposljivi. Če dijak želi, pa seveda lahko šolanje nadaljuje. Splošna matura pa predstavlja zaključek gimnazijskega izobraževanja in kot taka ne predstavlja poklica, vendar pripravi bodoče študente na nadaljnje izobraževanje. Temeljni predpis, ki ureja področje poklicne in splošne mature, je Zakon o maturi.

❖ *Poklicna matura*

Poklicna matura je torej izpit z dvojno kvalifikacijo, saj omogoči pridobitev strokovne izobrazbe in možnost nadaljevanja izobraževanja na višješolskih in visokošolskih programih brez dodatnih pogojev. Omejen je le vpis v univerzitetne programe, saj mora dijak, ki je opravil poklicno maturo in želi nadaljevati študij na univerzitetnem programu opraviti še izpit iz posameznega predmeta splošne mature. Vsi univerzitetni študijski programi ne omogočajo vpisa na univerzitetni študij z opravljeno poklicno maturo, a velika večina ga omogoča. Za opravljanje tega izpita se kandidat prijavi na šolo z gimnazijskim programom v enakih rokih, kot veljajo za splošno maturo. Poklicno maturo lahko opravlja vsak, ki je uspešno končal 4. letnik srednje tehnične ali druge strokovne šole, 2. letnik poklicno-tehniškega izobraževanja (t.i. sistem »3+2«), 4. letnik gimnazije ali opravil poklicni tečaj ali mojstrski izpit. (RIC, 2011)

Kandidati opravljajo poklicno maturo iz štirih predmetov, pri čemer sta prva dva obvezna, saj je prvi slovenščina (na narodno mešanem območju pa tudi italijanščina ali madžarščina), drugi predmet pa je temeljni strokovno–teoretičen. Pri tretjem predmetu kandidat izbira med matematiko ali tujim jezikom. Kandidat te tri izpite opravlja v pisni in ustni obliki. Pri četrtem predmetu kandidat izbira med različnimi oblikami praktičnega izpita: storitvijo, izdelkom, projektnim delom in podobno. Kandidat poklicno maturo opravlja praviloma v celoti na šoli, na kateri je končal zaključni letnik. (Državni portal Republike Slovenije, 2011)

Poklicno maturo je leta 2009 opravljalo na vseh treh izpitnih rokih skupaj 12.515 kandidatov, to je 138 manj kakor leto poprej. Uspešnih (v vseh treh izpitnih rokih skupaj) je bilo 93,8 %, to je 0,7 % manj kakor leto poprej. (Zupanc et al., 2010, str. 103)

❖ *Splošna matura*

Za razliko od poklicne mature splošna matura pomeni pridobitev srednje izobrazbe in možnost nadaljevanja študija na višješolskih, visokošolskih in univerzitetnih programih. Splošno maturo lahko opravljajo kandidati, ki so uspešno končali četrti letnik gimnazije ali maturitetni tečaj, ali tisti, ki ne izpolnjujejo teh pogojev, a so ali bodo v letu, ko opravljajo splošno maturo, dopolnili najmanj 21 let (t.i. 21-letnik). Kandidati lahko opravljajo tudi posamezne izpite splošne mature, in sicer tisti, ki so že opravili splošno maturo ali poklicno maturo, so se prijavili k poklicni maturi in izpolnjujejo pogoje za opravljanje te mature, ali jim je bilo v tujini pridobljeno spričevalo, nostrificirano kot maturitetno spričevalo. Kandidati lahko maturitetni izpit opravljajo le, če je ta izpit pogoj ali kriterij za vpis v visokošolski program. (RIC, 2011)

Splošna matura se opravlja iz petih predmetov, ki jih delimo na obvezne in izbirne. Obvezni predmeti zajemajo predmet slovenščine (na narodno mešanem območju pa tudi italijanščino ali madžarščino), matematike in tujega jezika. Pri predmetih s področja matematike in tujega jezika se lahko posameznik odloči med osnovno in višjo stopnjo zahtevnosti. Na višji ravni zahtevnosti lahko izbere največ dva predmeta. Izbirni predmeti splošne mature pa zajemajo dva izbirna predmeta iz možnih maturitetnih predmetov. Vsi izpiti se opravljajo pisno, ustno, kot vaje, seminarska naloga oziroma izpitni nastop. Kandidat opravlja poklicno maturo praviloma v celoti na gimnaziji, na kateri je končal zaključni letnik. (Državni portal Republike Slovenije, 2011) Posebnost splošne mature je predmaturitetni preizkus, ki ga dijaki opravljajo v marcu. Pri tem preizkusu se seznanijo s potekom in izvedbo splošne mature ter preverjanjem njihovega že pridobljenega znanja. (Dijaški.net, 2011)

Splošno maturo je leta 2010 opravljalo na obeh izpitnih rokih skupaj 9.685 kandidatov, to je 349 manj kakor leto poprej. Uspešno (na obeh rokih) je maturo opravilo 8.426 kandidatov oziroma 87 %, to je 1,4 % več kakor leto poprej. (Zmazek et al., 2010. str. 14)

V zvezi z maturo se poraja veliko vprašanj, med njimi tudi, ali je matura kot taka smiselna. Dijaki so pod velikim stresom, saj vpliva na vpis v terciarno izobraževanje in podobno. Dijaki so v zaključnem letniku obremenjeni nekoliko bolj kot vsa preostala in pretekla leta, saj se za njih prične »bitka za točke«. Velikokrat se namreč zgodi, da ima šola na stopnji terciarnega izobraževanja omejitve vpisa. Posledično potrebujejo kandidati točke, ki jih pridobijo večinoma iz uspeha pri maturi. O preobremenjenosti srednješolcev je v enem izmed intervjujev spregovorila specialistka klinične psihologije in psihoterapevtka Maja Glonar Vodopivec: »Ne podcenjujem fizičnih obremenitev, kot so prenatrpani urniki in učni programi, ampak izpostavila bi psihične elemente, ki jih je v naši šoli res veliko. Najhujši pritiski so v zvezi z uspešnostjo, kar je prava bitka dijakov za rezultate, ocene in točke. To seveda slabo vpliva na njihovo zdravje in zato jih vse več prihaja k nam s simptomi čustvenih motenj (znaki strahu, potrtosti, razdražljivosti, motnje koncentracije) in psihosomatskih težav (glavoboli, motnje spanja, želodčne težave). Seveda poleg šole vplivajo na to tudi drugi dejavniki in vedno se izkaže, da gre za

prepletenost različnih razlogov in vzrokov. Rada pa bi poudarila, da naša šola premalo upošteva individualne razlike med učenci.« (Horvat, 2001)

Spremembe na tem področju se pojavljajo že sedaj, večje spremembe na področju mature pa prihajajo leta 2012, ko bodo lahko kandidati prvič na splošni maturi opravljali interni del izpita pri vseh maturitetnih predmetih (do zdaj so nekateri predmeti imeli le pisno ocenjevanje znanja). Spreminja se tudi vsebina internega dela izpita. Pri posameznih predmetih imajo kandidati možnost izbirati med strokovno ekskurzijo, vajami oziroma nalogo. (Strniša, 2011)

Nekateri menijo, da bi bilo treba maturo kot tako ukiniti, saj se postavlja vprašanje, ali je matura res merilo za vstop oziroma vpis na univerzo. Ali takšen preizkus dejansko prikazuje zrelost in pripravljenost dijaka za nadaljevanje šolanja na določeni univerzi? Na to vprašanje je v intervjuju za spletni portal RTV SLO odgovoril pedagog in filozof s Pedagoškega inštituta Marjan Šimenc. »Matura bolje odraža znanje učencev kot interne ocene po šolah. Na maturi namreč vsi učenci rešujejo iste naloge, ocenijo jih ocenjevalci, ki kandidatov ne poznajo, tako da so ocene na maturi med sabo pomembno bolj primerljive kot ocene na posameznih šolah. Opravljena splošna matura je tudi zagotovilo, da ima kandidat dovolj splošnega znanja za študij na univerzi. Drugo vprašanje pa je, ali to odraža tudi primernost za vpis na posamezno fakulteto. Če z njo mislimo zadostno splošno izobrazbo, potem je odgovor da, ne velja pa to glede posebne umetniške nadarjenosti«, pravi Šimenc. (Strniša, 2011)

Kot je že bilo omenjeno, lahko kandidat, ki je opravljal poklicno maturo in še en dodatni izpit, pridobi znanje splošne mature. Zato se tu pojavlja vprašanje, ali se lahko tak kandidat primerja s kandidatom, ki je opravljal celotno splošno maturo. Šimenc pravi, da »sistem, ki maturantom poklicne mature omogoča z opravljanjem petega predmeta pridobiti status splošnega maturanta, ni ustrezen. Poklicna matura po zahtevnosti ni primerljiva s splošno, zato je z njo ne gre primerjati.« (Strniša, 2011)

8 PRIMERJAVA S TUJINO

V tem poglavju bom uporabljala primerjalno metodologijo, s katero bom ugotavljala, kako je urejeno področje srednješolskega izobraževanja v nekaterih državah Evrope in po svetu.

8.1 VELIKA BRITANIJA

Združeno kraljestvo Velike Britanije sestavljajo Anglija, Wales, Škotska in Severna Irska. Države se med seboj zelo razlikujejo, med drugim tudi na področju šolstva. Škotski šolski sistem ima celo svojo zakonodajo. (Lipužič, 1994, str. 127) Osredotočila se bom na opis šolskega sistema Anglije.

Temeljni predpis, ki ureja šolanje v Angliji, je tako imenovan »Education Act« (Zakon o šolstvu oziroma izobraževanju). Področje šolstva v Angliji je bilo obravnavano v mnogih zakonih o šolstvu v drugi polovici 19. stoletja, v letih 1902 in 1918. Vendar pa je šolski zakon iz leta 1944 tisti, ki je določal sistem osnovnega, srednjega in nadaljnega izobraževanja, ter podaljšal šolsko obveznost na 16 let. Kasnejši šolski zakon iz leta 1988 je bil pomemben, ker je uvedel nacionalni učni program in na novo uredil celotno upravljanje v šolstvu. (Medveš et al., 1990, str. 185)

Oznaka ISCED pomeni »Mednarodna standardna klasifikacija izobraževanja«. Takšno klasifikacijo priznava tudi Anglija. Na njeni podlagi temelji izobraževalni sistem Anglije. (Higginson, 2009/10, str. 7)

- ❖ ISCED 0 – Obsega področje predšolske vzgoje za otroke, ki so mlajši od petih let. Tako kot pri nas, tudi v Angliji ta stopnja ni obvezujoča.

- ❖ ISCED 1 – Pokriva osnovnošolsko izobrazbo za otroke od pet do enajst let. Osnovnošolska izobrazba v Angliji je obvezna. Deli se na dve fazi, in sicer na ključno fazo 1, kamor sodijo otroci od petega do sedmega leta starosti, in ključno fazo 2, kamor so uvrščeni otroci stari od sedem do enajst let.

- ❖ ISCED 2 – Zajema srednješolsko izobrazbo za dijake med enajstim in štirinajstim letom starosti. Na tej stopnji, ki je znana kot ključna faza 3, imajo dijaki poudarek na splošni izobrazbi, kot to določa nacionalni kurikilum.

- ❖ ISCED 3 – Faza, ki je znana kot ključna faza 4, je namenjena dijakom med štirinajstim in šestnajstim letom starosti. Ta faza se praviloma izvaja na isti šoli kot ključna faza 3, vendar se na tej točki dijaki usmerijo na izbrane programe in si tako zagotovijo nacionalne poklicne klasifikacije. Najpogosteje izberejo splošni program, na voljo pa so jim tudi poklicni programi. Na tej točki se obvezno srednješolsko izobraževanje konča. Kljub temu pa se izobraževanje v tej fazi lahko nadaljuje. Dijaki, ki se odločijo za nadaljevanje

šolanje, lahko to storijo v nadaljnji ISCED 3 fazi, ki se imenuje višja raven izobraževanja, in traja približno dve leti. Ta raven zajema dijake med šestnajstim in osemnajstim letom starosti. Tu lahko izbirajo med splošnim (akademske) in poklicnim izobraževanjem ali kombinacijo obeh.

- ❖ ISCED 4 – Je namenjena višješolski izobrazbi in predvsem izobraževanju odraslih.
- ❖ ISCED 5 in 6 – Obsega programe visokošolskega izobraževanja in vključuje dodiplomski, magistrski in doktorski študij. Zajema pa tudi krajše poklicno usmerjene programe.

Srednješolsko izobraževanje v Angliji je torej opredeljeno kot obvezno izobraževanje v šoli za mladostnike med enajstim in šestnajstim letom starosti. Temu sledi srednješolsko izobraževanje, ki ni obvezno, in traja do osemnajstega leta. Zanimivo je, da večina javnih srednjih šol pri vpisu dijakov ne deluje selektivno, kar pomeni, da ni omejitve vpisa na podlagi dijakovih dosežkov in sposobnosti. (Higginson, 2009/10, str. 31)

Vlada, preko oddelka za otroke, šole in družine (Department for Children, Schools and Families) in Ministrstva za podjetja, inovacije in spretnosti (Department for Business, Innovation and Skills), zagotavlja sredstva za obvezne izobraževalne programe. Preko njiju se zagotavljajo tudi sredstva za različne nevladne izobraževalne agencije, ki vključujejo tudi Svet za učenje in spretnosti, Svet za financiranje visokega šolstva in lokalne oblasti. Slednje pridobijo finančno pomoč s strani države, v obliki nepovratnih sredstev, in s strani nekaterih drugih virov, ki jih nato porazdelijo med javne šole na svojem območju. Večino prihodkov oziroma sredstev, ki jih šole potrebujejo za plače, knjige, opremo itd., pa za obdobje treh let zagotavlja Namenski šolski sklad (Dedicated Schools Grant). Ta sredstva se podeli oziroma izračuna na podlagi predvidenega števila učencev, predvidenega proračuna za posamezne šole in predvidenega proračuna za lokalne oblasti. (Higginson, 2009/10, str. 13)

Kot sem že omenila pri tematiki »zasebnega izobraževanja«, je Anglija znana tudi po zasebnih šolah, oziroma, kot jih sami imenujejo, neodvisnih šolah (independent school). Navezujem se na strogo elitne šole, ki ne prejema nikakršnih sredstev s strani države, temveč se financirajo zgolj s šolninami, ki jih plačujejo starši učencev (starši so iz višjega sloja in elitne družbe). Te šole so prisotne večinoma v Londonu, Oxfordu in Cambridgeu. Na moje presenečenje pa sem s prebiranjem različne literature ugotovila, da je zasebnih elitnih šol relativno malo, saj predstavljajo 7 % vseh šol v Angliji. (Hofman et al., 2010, str. 84)

8.2 GRČIJA

V Grčiji ima vsak državljan pravico do enakih možnosti za izobraževanje, ne glede na narodnosti in socialni razvoj ter spol. Takšne določbe so zapisane tudi v grški ustavi. V skladu z ustavo Grčija zagotavlja izobraževanje v javnem šolstvu na vseh stopnjah, brez šolnin. (Lipužič, 1994, str. 51)

Na prvi pogled se grški izobraževalni sistem ne razlikuje od angleškega ali slovenskega, vseeno pa je nekaj razlik in manjših podrobnosti. Tako kot v Sloveniji, ima tudi Grčija tri izobraževalne ravni, in sicer primarno, sekundarno in terciarno. V obvezno osnovno šolo, ki traja šest let, otroci vstopijo pri petih letih. Temu sledi srednješolsko izobraževanje, ki se deli na dva cikla. Prvi se imenuje nižje sekundarno izobraževanje, je obvezno in poteka na gimnazijah. Izobraževalni program gimnazije traja tri leta in vključuje učence med dvanajstim in petnajstim letom starosti. (Efstratiou in Sklavenitis 2009/2010, str. 24)

Predmetnik grške gimnazije je podoben našemu v višjih razredih osnovne šole. V nekaterih gimnazijah dajejo poudarek tudi na glasbeni vzgoji, telesni vzgoji ali računalništvu. Tako kot pri nas dobi učenec ob koncu šolanja končno spričevalo, ki mu omogoča nadaljevanje šolanja na višjih sekundarnih šolah, različnih vrstah licejev in tehniških poklicnih šolah. (Lipužič, 1994, str. 53) Na tej točki se obvezno šolanje mladostnikov tudi zaključi. Podobno kot v Angliji se tudi v Grčiji nadaljuje neobvezno višje sekundarno izobraževanje, ki predstavlja drugi cikel srednješolskega izobraževanja. Neobvezno sekundarno izobraževanje temelji na poklicnem izobraževanju. To omogočajo tehnično poklicno izobraževalni zavodi, ki zagotavljajo formalno izobraževanje in nadaljnje poklicno izobraževanje ter usposabljanje. (Efstratiou in Sklavenitis 2009/2010, str. 38)

V Grčiji poznamo različne liceje oziroma tako imenovane vmesne šole. Med drugim tudi splošne, ki dajejo široko izobrazbo in so podlaga za univerzitetni študij. V tehnično poklicnem liceju si učenci pridobijo strokovno izobrazbo za delo, omogoča pa jim tudi nadaljnje izobraževanje. Skupni licej združuje programske osnove splošnega in tehnično poklicnega liceja, poznamo pa še klasične, glasbene, športne liceje itd. Sistem je na tej stopnji izobraževanja dokaj prožen, saj omogoča dijakom, ki izpolnjujejo določene pogoje, prestop iz enega tipa liceja v drugega, ali celo iz tehnično poklicne šole v licej. (Lipužič, 1994, str. 53)

Financiranje šolstva je v Grčiji v domeni države, ki omogoča sredstva preko državnega proračuna, proračuna za javne investicije in iz nekaterih nedržavnih virov kot so javne agencije, posamezniki itd. Iz rednega proračuna krijejo stroške, povezane z učiteljskimi plačami, operativnimi stroški šolskih enot, knjigami, prevozi učencev, štipendijami in nakupi učne opreme. Javni investicijski program pa zagotavlja predvsem stroške, povezane z vzdrževanjem. (Efstratiou in Sklavenitis 2009/2010, str. 12)

8.3 ŠPANIJA

Španska ustava iz leta 1978 je v svojih določbah med drugim obravnavala tudi, kaj bo na področju šolstva upravljala država, kaj pa bo prepuščeno avtonomnim regijam. Od sedemnajstih regij so se le Katalonija, Navarra, Baskija, Valencija, Andaluzija in Kanarski otoki odločili in prevzeli vso odgovornost za vzgojno-izobraževalno dejavnost. Vseeno pa je država tista, ki določa normative, ki se jih morajo držati tudi avtonomne pokrajine. Med drugim država postavlja pogoje za priznavanje poklicne in visokošolske usposobljenosti, prepisuje trajanje obveznega šolanja, določa organizacijo vzgojno-izobraževalnega sistema, in kar je najpomembnejše, skrbi, da imajo vsi državljani pravico do izobraževanja. (Lipužič, 1994, str. 105)

Zakon o splošni organizaciji izobraževalnega sistema Španije (Ley de Organica Ordenacion General del Sistema Educativo) iz leta 1990 je vzpostavil nov sistem izobraževanja, ki je začel veljati v šolskem letu 1991/1992. Glavne točke tega sistema so (Spainexchange, 2011):

- ❖ Obiskovanje šole je obvezno in brezplačno za vse otroke med šestim in šestnajstim letom starosti. Šestnajst let je med drugim tudi zakonsko določena meja starosti za začetek dela.

- ❖ Izobraževalni sistem vključuje splošno in posebno izobraževanje, ki ga na različnih izobraževalnih ravneh prilagodijo za učence s posebnimi potrebami.

- ❖ Vsi učenci so vključeni v poklicno izobraževanje, ki jim je zagotovljeno na sekundarni stopnji izobraževanja.

- ❖ Učitelji morajo za ohranjanje in izboljšanje kakovosti svojega poučevanja obiskovati tečaje s področja človeških virov, materialnih virov in tečaj, pri katerem se naučijo uporabljati različne instrumente pri svojem poučevanju.

- ❖ Verski pouk mora biti na voljo v vseh šolah, vendar je za učence prostovoljen.

- ❖ Posebni sistemi se uporabljajo za umetniško in jezikovno izobraževanje.

Srednješolsko izobraževanje v Španiji je brezplačno in obvezno za vse dijake med dvanajstim in šestnajstim letom starosti. Ob koncu štiriletnega srednješolskega izobraževanja učenci pridobijo končno spričevalo, ki ga potrebujejo, če želijo nadaljevati šolanje na neobveznem višjem sekundarnem izobraževanju, ali za vpis v vmesno poklicno izobraževanje. (Spanish Eurydice Unit, Ministry of Education, 2009/2010, str. 25)

Neobvezno višje sekundarno izobraževanje, ki se imenuje Bachillerato, poteka praviloma v enakih šolah kot obvezno izobraževanje in traja še dve leti za dijake med šestnajstim in osemnajstim letom starosti. Ti dve leti morajo dijaki šolnino plačati, a je njena cena razmeroma nizka. (Spanish Eurydice Unit, Ministry of Education, 2009/2010, str. 25) Ob koncu pridobijo potrdilo o uspešnem končanju, s katerim se lahko vpišejo na terciarno stopnjo izobraževanja. (Spanish Eurydice Unit, Ministry of Education, 2009/2010, str. 31)

Dijaki, ki se odločijo za vmesno poklicno izobraževanje, pa le-to opravljajo tako teoretično, kot tudi v praksi. Ob koncu pridobijo certifikat, s katerim se lahko zaposlijo na področju svojega izobraževanja in usposabljanja, nadaljujejo poklicno izobraževanje ali pa izobraževanje za pridobitev »Bachillerato«, s katerim bodo lahko nadaljevali visokošolsko izobraževanje. (Spanish Eurydice Unit, Ministry of Education, 2009/2010, str. 34)

V Španiji je javno šolstvo financirano tako iz javnih, kot tudi iz zasebnih sredstev in virov. Javna sredstva zagotavljajo Ministrstvo za šolstvo ter izobraževalne oblasti posamezne avtonomne skupnosti. Slednje zagotavljajo tudi sredstva za štipendije, subvencioniranje šolanja v zasebnih šolah in podobno. Zasebna sredstva pa zagotavljajo predvsem družine oziroma starši, ter v manjši meri tudi zasebne ustanove. (Spanish Eurydice Unit, Ministry of Education, 2009/2010, str. 10)

8.4 ZDRUŽENE DRŽAVE AMERIKE

Ameriški šolski sistem je dostikrat pod drobnogledom ljudi in medijev. Najbolj znane in razširjene so tudi zasebne šole v Ameriki, za katere so predpisane in določene ogromne šolnine. Veliko več kot v drugih državah oziroma evropskih državah, pa se Američani odločajo za poučevanje otrok doma. Razpon za obvezno šolanje je mogoč med petim in osemnajstim letom starosti. Običajno se začne za otroke pri šestih in konča pri šestnajstih letih. Ta meja je odvisna od posamezne zvezne države.

Obvezna srednješolska izobrazba velja za mladostnike med trinajstim in osemnajstim letom starosti, pri čemer obstajata nižja in višja srednja šola. Obvezni izobraževalni sistem v Ameriki se meri neprekinjeno v razredih. To pomeni, da predstavlja prvi razred osnovne šole prvo stopnjo oziroma razred, zaključni letnik srednje šole pa predstavlja dvanajsto stopnjo oziroma razred. (EuroEducation, 2011)

Osnovna šola tako predstavlja razred od ena do pet. Temu sledi izobraževanje na nižji srednji šoli ali srednji šoli, kar predstavljajo šesti, sedmi in osmi razred. Na koncu se učenci odločijo za nadaljevanje šolanja na višji srednji šoli ali štiriletni srednji šoli, kar predstavlja razrede od devet do dvanajst. (Altius Directory, 2011)

Kljub temu, da obvezno šolanje traja do osemnajstega leta, to še ne pomeni, da učenci pridobijo srednješolsko izobrazbo. Ob koncu zaključnega leta »senior year« morajo opraviti izpite, s katerimi pridobijo srednješolsko »diplomo« oziroma certifikat o uspešnem zaključku srednješolskega izobraževanja. Če tega ne pridobijo, se jih statistično uvršča med tiste, ki so izstopili iz šole. (EuroEducation, 2011)

Na temo »šolstvo v Ameriki« sem preko medijev zasledila veliko kritik in pomislekov, ki se nanašajo na šolstvo v ZDA. V ta namen sem se pri tej tematiki odločila za nekoliko drugačen pristop. Med raziskovanjem sem odkrila dokumentarni film, ki govori o sistemu

izobraževanja v Ameriki. Ker me je film dokaj presenetil in šokiral, sem se odločila, da ga na kratko opišem v diplomskem delu in preko njega predstavim ameriški šolski sistem.

Naslov filma je »Waiting for superman« (Čakam na Supermana), katerega idejni vodja je Davis Guggenheim. Dokumentarec je nastal leta 2010. Filmski lik »superman« je vedno reševal ljudi, ki so bili v stiski. Potrebovali so ga, da jih osvobodi in reši. Kot je povedal eden izmed protagonistov filma, je bil najbolj nesrečen, ko mu je mati povedala, da superman ne obstaja. Vendar pa te žalosti ne moremo primerjati s tisto, ki doleti otroke, ko odkrijejo, da ne obstaja božiček in da daril ne bodo dobili. Bil je namreč razočaran, ker je v supermanu videl nekoga, ki ga bo rešil iz »bede«, v kateri je živel. Na podlagi tega razmišljanja je film dobil naslov.

Sporočilo, ki ga želi film predstaviti, je, da se za vsako statistiko skrivajo resnična življenja. Film opisuje predvsem kako, poteka sistem vpisovanja otrok v šole in kakšne učitelje ima ameriško šolstvo. Če se najprej osredotočimo na učitelje, lahko iz filma ugotovimo, da je nadzor nad njimi dokaj neučinkovit. Ko posameznik postane učitelj, dobi nekakšno doživljenjsko imuniteto, saj v ZDA velja, da se učiteljev ne sme odpuščati, četudi se jim dokaže, da so slabi. Tisti ravnatelji, ki pa so si učitelje upali odpustiti, so jih morali znova zaposliti in izplačati zamujeno plačo, saj jim to omogoča tako imenovan »tenure«, kar pomeni, da jim poklic učitelja pripada do konca življenja. Celo več, tiste, ki so slabi že dlje časa, ravnatelji premestijo na »limoninem plesu«. To je srečanje, kjer se zberejo ravnatelji šol, ki imajo problematične učitelje, si jih izmenjajo in upajo, da bo učitelj, ki je bil premeščen na njihovo šolo, kaj boljši od prejšnjega. Zelo veliko pove dejstvo, ki ga je omenila ena izmed sodelujočih: »Spominjam se, ko je učitelj rekel, da prejema plačo v vsakem primeru, če nas uči ali če zgolj sedi za mizo.« Takšno razmišljanje je zaskrbljujoče. Rešitev so našli v predlogu, da bi se učitelji lahko odločili med dvema možnostma: ali se odpovejo trajnemu nazivu 'učitelj' in prejmejo do dvakrat višjo plačo glede na storilnost, ali pa obdržijo položaj trajnega učitelja in zaslužijo enako kot do sedaj. Predlagana rešitev je naletela na gluha ušesa učiteljskega sindikata.

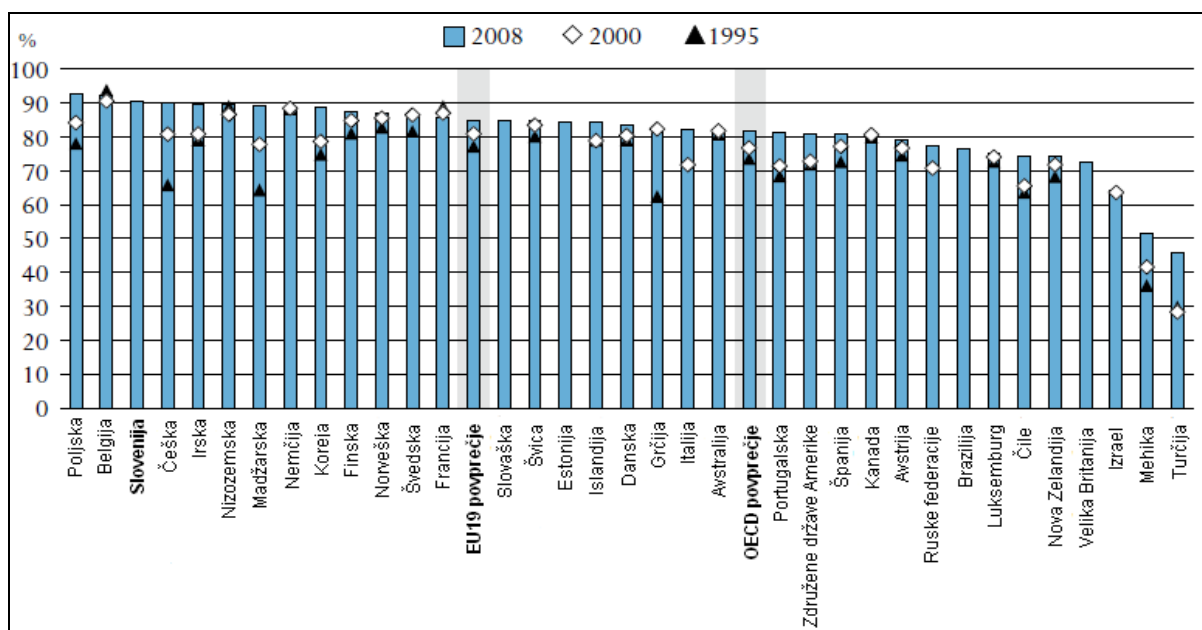
Druga stvar, ki jo želim predstaviti, je vpisovanje v šolske ustanove. V ZDA je vpis v javne šole pogojen z okoljem, s katerega prihaja kandidat. Če je ta iz okolja, kjer si ne more privoščiti vpis v zasebne šole, se lahko vpiše le v šole, ki so v njegovem okrožju. Za mnoge šole pa je značilno, da imajo zelo slab sistem izobraževanja in da veliko učencev ne zaključi šolanja. V ta namen so bile ustanovljene »Charter« šole, ki so javne in prejemale javna sredstva, a so v določeni meri neodvisne od države. Ker sodijo med javne, šolnine ne smejo zaračunavati. Prizadevajo si za boljše in učinkovito izobraževanje otrok, kot jim to ponujajo druge javne šole. Vpis pa zahteva dva pogoja, in sicer, da učenec prihaja iz okrožja, kjer se nahaja šola in da ima »srečo«. Število kandidatov je ponavadi preveliko, zato morajo po zakonu šole izvesti »loterijo«. To pomeni, da vsak otrok dobi številko, ki sodeluje v žrebanju. Če ima »srečo«, je sprejet na šolo. To je dejstvo, ki me je pri gledanju tega filma najbolj šokiralo. Popolnoma nič ni odvisno od otrokovega znanja, vendar samo od številke, ki jo pokličejo. Torej otrokova usoda je v rokah »žogice«. Sliši se dokaj dramatično, vendar je za takšne otroke to realnost, saj v

»slabih« šolah nimajo možnosti za dobro izobrazbo in prihodnost. (Waiting for superman, 2010)

Moram priznati, da je to eden izmed boljših dokumentarnih filmov, kar sem si jih ogledala. Pred ogledom sem razmišljala, da morda Slovenija potrebuje spremembe v šolskem sistemu. Seveda so vedno možne izboljšave tudi pri nas, vendar po ogledu tega filma mislim, da bi morali biti Slovenci hvaležni, da živimo v Sloveniji, kjer imamo možnost, da se izobražujemo, kjerkoli hočemo in kolikor časa želimo, ne glede na naš socialni in demografski položaj.

Spodnji grafikon prikazuje delež mladostnikov med petnajstim in devetnajstim letom starosti, ki so vključeni v srednješolsko izobraževanje. V letu 1995 je bilo na tem področju povprečje po izračunu Organizacije za gospodarsko sodelovanje in razvoj 74 %. Do leta 2008 se je to povprečje povečalo na 82 %. To dokazuje, da je izobraževanje med mladimi vse bolj in bolj prisotno in da se velika večina odloči za nadaljevanje. Slovenija je na tem področju visoko nad povprečjem. Leta 2008 je bilo tako v sekundarno izobraževanje vključenih kar 91 % slovenske populacije, kar nas uvršča na tretje mesto meritev OECD. Pred nami sta le Poljska in Belgija. Z grafikona je razvidno, da se na zadnje mesto uvršča Turčija. Države, ki sem jih primerjala v diplomskem delu, pa se v letu 2008 uvrščajo pod povprečje OECD, izjema je zgolj Grčija, ki za nekaj odstotkov presega povprečje. Preseneča pa me dejstvo, da se je Velika Britanija uvrstila na najnižje mesto med državami, ki sem jih obravnavala v diplomskem delu, saj je v izobraževanje vključenih zgolj 72 % mladih med petnajstim in devetnajstim letom starosti. (OECD, 2010a, str. 296)

Grafikon 3: Delež vpisanih v izobraževanje med 15-19 letom starosti (1995, 2000, 2008)

Vir: OECD (2010a, str. 296)

Če se na koncu osredotočimo še na en parameter, ki ga obravnava OECD, in sicer, koliko ljudi med petindvajsetim in štiriintridesetim letom starosti ima dejansko zaključeno oziroma priznano sekundarno izobraževanje, lahko ponovno ugotovimo, da Slovenija sodi v vrh lestvice. Leta 2008 smo tako na tem področju dosegli kar 92 %. Povprečje, ki ga določa OECD, pa je za dvanajst odstotnih točk manjše (80 %). Tudi na tem področju so se obravnavane države diplomskega dela uvrstile na nižja mesta kot Slovenija. Velika Britanija je imela leta 2008 77 % ljudi starih med petindvajset in štiriintrideset, ki so končali vsaj srednješolsko izobraževanje, Grčija 75 %, Španija 65 % in Združene države Amerike 88 %. (OECD, 2010a, str. 35)

9 USPEŠNOST SREDNJEŠOLSKEGA IZOBRAŽEVANJA V SLOVENIJI IN MEDNARODNA PRIMERJAVA

Leta 2000 je bila prvič izvedena raziskava PISA, pri kateri gre za program mednarodne primerjave dosežkov učencev (Programme for International Student Assessment). V program so vključene države članice Organizacije za ekonomsko sodelovanje in razvoj (OECD) in države partnerice, pri čemer gre za primerjavo znanja in spretnosti učenk in učencev omenjenih držav na področju bralne, matematične in naravoslovne pismenosti. Raziskava PISA poteka vsake tri leta in vključuje učenke in učence, ki so dopolnili 15 let. V Sloveniji to raziskavo izvajajo šole v sodelovanju s Pedagoškim inštitutom. Od leta 2000 so bile opravljene štiri raziskave, v poglavju pa se bom osredotočila predvsem na PISA 2009, ki je najmlajša in najnovejša med opravljenimi raziskavami. (Pedagoški inštitut, 2010, str. 1)

Kot že omenjeno, je PISA osredotočena na področje bralnega, matematičnega in naravoslovnega razumevanja. Vsak cikel pa je z dvema tretjinama nalog osredotočen zgolj na eno izmed področij. Leta 2009 je bilo to področje bralna pismenost. V raziskavo je bilo vključenih 470.000 učenk in učencev držav, ki so prikazane v Prilogi 3. V Sloveniji je raziskava vključevala 7764 dijakinj in dijakov vseh gimnazij in srednjih šol ter 46 učencev iz 24 osnovnih šol. (Pedagoški inštitut, 2010, str. 1)

Bralna pismenost je v raziskavi PISA opredeljena kot razumevanje, uporaba, razmišljanje o napisanem besedilu ter zavzetost ob branju tega, kar bralcu omogoča doseganje postavljenih ciljev, razvijanje lastnega znanja in potencialov ter sodelovanje v družbi. (Pedagoški inštitut, 2010, str. 7) Preverjanje poteka tako, da ima učenec na voljo dve uri, pri čemer rešuje izbor nalog v enem od trinajstih različnih delovnih zvezkov. Učenčev dosežek je določen na podlagi težavnosti dovolj uspešno rešenih nalog in je predstavljen na lestvici dosežkov skupaj s težavnostno razvrščenimi nalogami. Vrednost na lestvici, ki jo doseže učenec, ponazarja, koliko bralne pismenosti obsega naloga. Lestvica je razdeljena v šest težavnostnih ravni, pri čemer je na dnu 1.b raven, na vrhu pa raven 6. Najnižja raven pomeni, da so učenci pokazali, da lahko pridobijo le izrecno podane informacije iz kratkih in preprostih besedil znane oblike, ki govorijo o posameznih vsebinah, ali izpeljejo zelo preproste sklepe. Najvišja raven pa prikazuje učence, ki so zelo dobri bralci, ki lahko uspešno berejo zelo različna besedila, pridobijo želene informacije o neznani temi iz nenavadnih oblik pisnega gradiva ter lahko razumejo tudi manj očitna sporočila v besedilu. Vsaka od teh ravni ima tudi spodnjo in zgornjo mejo števila točk, pri čemer se ta loči za 73 točk. (Pedagoški inštitut, 2010, str. 8) To in uspešnost slovenskih učencev na posamezni ravni prikazuje spodnja tabela. Iz nje je razvidno, da se lahko slovenski učenci primerjajo z drugimi državami OECD zgolj na prvi ravni, ki je razdeljena na dva dela (1b in 1a). Na preostalih ravneh pa zaostajajo za nekaj odstotnih točk.

Tabela 6: Ravni dosežkov na lestvici bralne pismenosti

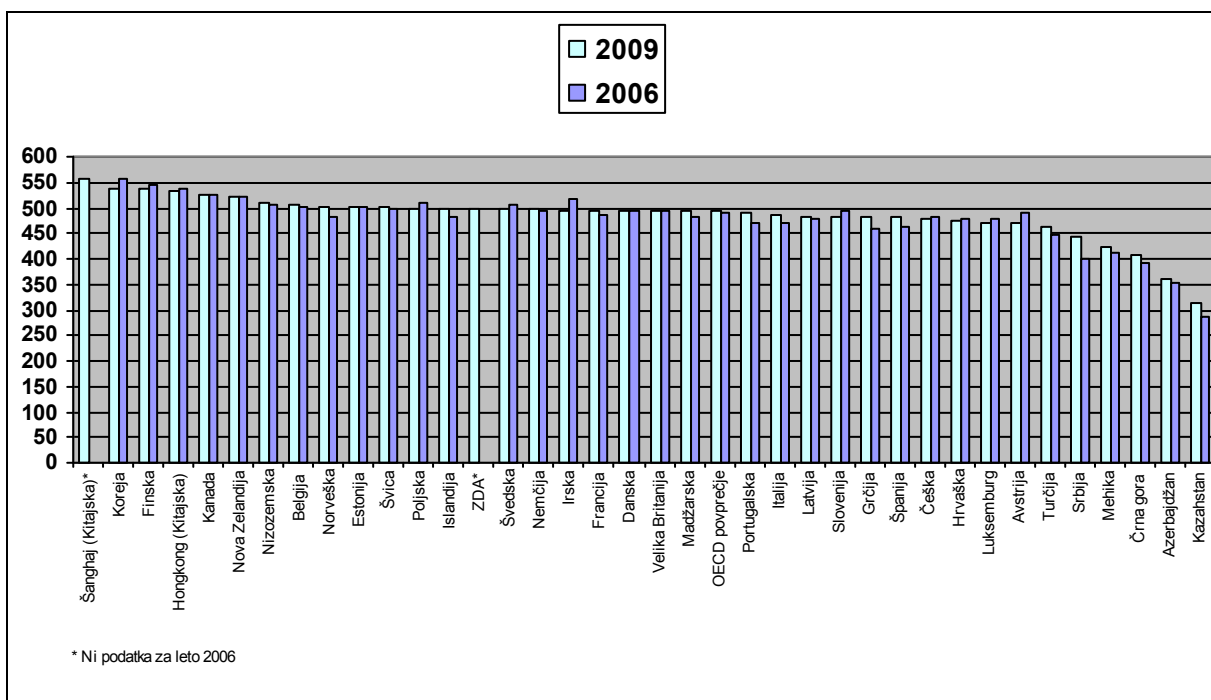
Raven	Spodnja meja	Dosežki slovenskih učencev na posamezni ravni
6	698	To raven dosega 0,3 % slovenskih učencev in v povprečju 0,8 % učencev iz držav OECD.
5	626	To raven dosega 5 % slovenskih učencev in v povprečju 8 % učencev iz držav OECD.
4	553	To raven dosega 24 % slovenskih učencev in v povprečju 28 % učencev iz držav OECD.
3	480	To raven dosega 53 % slovenskih učencev in v povprečju 57 % učencev iz držav OECD.
2	407	To raven dosega 79 % slovenskih učencev in v povprečju 81 % učencev iz držav OECD.
1a	335	To raven dosega 94 % slovenskih učencev in v povprečju 94 % učencev iz držav OECD.
1b	262	To raven dosega 99 % slovenskih učencev in v povprečju 99 % učencev iz držav OECD.

Vir: Pedagoški inštitut (2010, str. 9)

Tabela kaže, da je v letu 2009 večina slovenskih učencev dosegala drugo ali tretjo raven bralne pismenosti. Odločilni pokazatelj, zakaj slovenski učenci ne dosegajo višjih ravni bralne pismenosti, je tudi branje v prostem času. Vsi učenci, ki so dosegli 5. ali 6. raven, berejo tudi iz lastnega veselja. (Pedagoški inštitut, 2010, str. 13) V Sloveniji kar 40 % učencev ne bere za zabavo oziroma za preživljanje prostega časa. (Pedagoški inštitut, 2010, str. 14)

Poleg odstotkov doseganja ravni lahko dosežke učencev povzamemo s povprečji za posamezno državo in s primerjavami teh povprečij. V letu 2009 je Slovenija tako dosegla 483 točk, kar jo uvršča pod povprečje tako Evropske unije (489 točk), kot tudi pod povprečje OECD (494 točk). Države, ki imajo podobno povprečje kot Slovenija, so Portugalska, Italija, Latvija, Grčija in Španija. Države, ki so dosegle višje povprečje kot Slovenija, so Finska, Nizozemska, Nemčija, Estonija in druge. Nižje povprečje kot Slovenija pa so dosegle Češka, Slovaška, Hrvaška, Avstrija in druge. (Pedagoški inštitut, 2010, str. 12) Rezultati raziskave PISA 2009 so tako pokazali, da dosežki slovenskih učencev na področju bralne pismenosti niso le podpovprečni, temveč da so se od leta 2006, v primerjavi z Evropsko unijo in OECD, poslabšali, in sicer za 11 točk. (Ivelja, 2010) Na področju bralne pismenosti so se na lestvici najvišje povzpeli učenci v Šanghaju (556 točk), sledijo jim učenci v Koreji (539 točk), na Finskem (536 točk) in Hongkongu (533 točk). (Pedagoški inštitut, 2010, str. 13) Rezultati so prikazani tudi v spodnjem grafikonu kjer je razvidno, da so najmanjše število dosegli učenci iz Azerbajdžana (362 točk) in Kazahstana (314 točk). Grafikon prikazuje tudi dosežke učencev na področju bralne pismenosti za leto 2006.

Grafikon 4: Primerjava držav na področju bralne pismenosti za leti 2009 in 2006

Vir: OECD (2010b, str. 8) in OECD (2007b, str. 47)

Zanimivo je dejstvo, da zlasti v angleško govorečih državah, kot so Velika Britanija in ZDA, učenci dosegajo precej višje rezultate, ko je treba o besedilu razmišljati in ga kritično presojati, kot pa tedaj, ko je treba besedilo le pozorno brati. Strokovnjaki ugotavljajo, da se zdi, da so učenci v teh državah veliko bolj močni v izražanju lastnih mnenj, medtem ko slovenski učenci nove informacije težje povežejo z lastnim znanjem in izkušnjami. (Ivelja, 2010)

Bralna pismenost za leto 2009 je bila v vsaki državi obravnavana tudi z vidika razlik med spoloma. PISA 2009 je tako pokazal, da se v vsaki obravnavani državi učenci odrežejo slabše od učenk. V Sloveniji so učenci v povprečju dosegli 456 točk, učenke pa 511, kar pomeni, da se med seboj razlikujejo za kar 55 točk, kar je podobno kot na Finskem in Hrvaškem. Tako je po eni strani razlika med spoloma na področju bralne pismenosti v Sloveniji večja kot v Evropski uniji (42 točk) in OECD (39 točk), po drugi strani pa manjša kot v Albaniji (62 točk), Bolgariji (61 točk), Litvi (59 točk) in drugod. (Pedagoški inštitut, 2010, str. 21) Razlog za tako razliko med slovenskimi učenci in učenkami se najverjetneje skriva tudi v dejstvu, da tri četrtine učenk posveti vsaj nekaj časa dnevno branju za zabavo, medtem ko ima takšno navado manj kot polovica učencev. (Pedagoški inštitut, 2010, str. 24)

Kljub temu, da je bila raziskava PISA 2009 v večini osredotočena na bralno pismenost, ne smemo prezreti rezultatov, ki so povezani z matematično in naravoslovno pismenostjo. Razveseljuje namreč dejstvo, da so, z razliko od bralne pismenosti, na teh dveh področjih slovenski učenci dosegli nadpovprečne rezultate. Kljub temu so se v primerjavi z letom 2006 slovenski učenci poslabšali na področju matematične pismenosti za 3 točke. Na

področju naravoslovne pismenosti pa za statistično pomembnih 7 točk. (Ivelja, 2010)

Temeljne matematične kompetence dosega 80 % slovenskih učencev (povprečje Evropske unije je 77 % in OECD 78 %). Največji delež učencev dosega 3. raven, najvišjo, 6. raven, pa dosega 4 % slovenskih učencev. Kako so razporejeni deleži na preostalih ravneh, prikazuje spodnja tabela, iz katere lahko ugotovimo, da so v primerjavi z bralno pismenostjo, slovenski učenci na vseh ravneh dosegali višje rezultate kot je povprečje učencev iz OECD. (Pedagoški inštitut, 2010, str. 27)

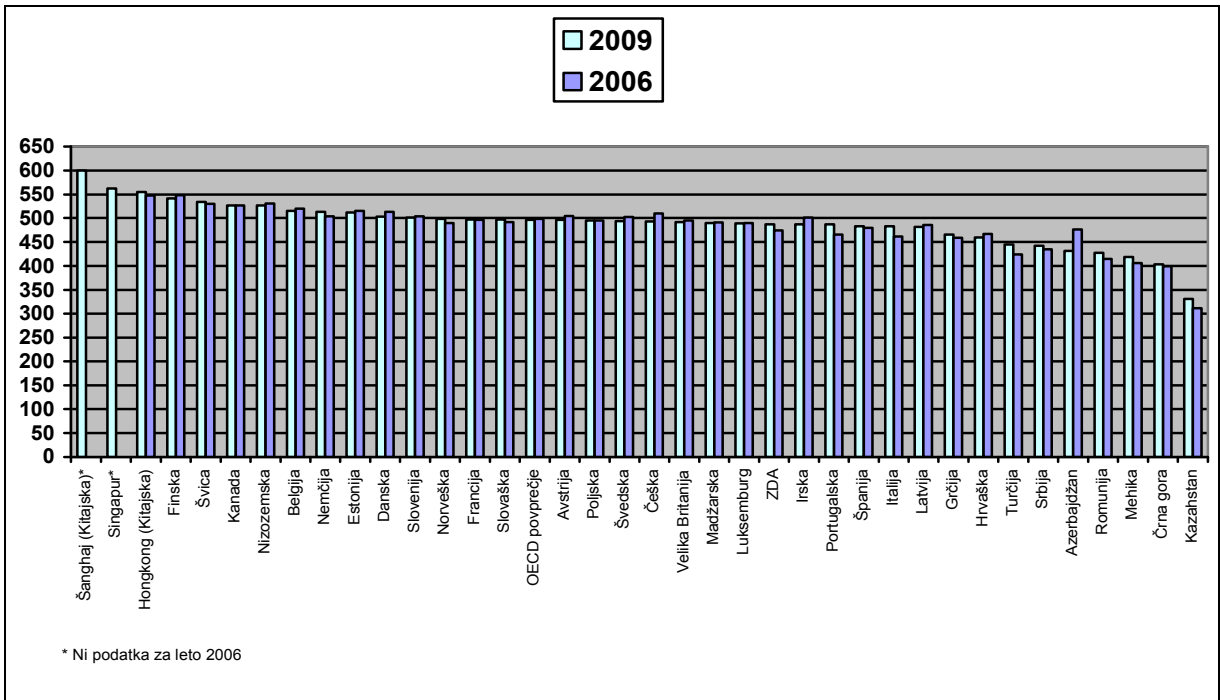
Tabela 7: Ravni dosežkov na lestvici matematične pismenosti

Raven	Spodnja meja	Dosežki slovenskih učencev na posamezni ravni
6	669	To raven dosega 4 % slovenskih učencev in v povprečju 3 % učencev iz držav OECD.
5	607	To raven dosega 14 % slovenskih učencev in v povprečju 13 % učencev iz držav OECD.
4	545	To raven dosega 33 % slovenskih učencev in v povprečju 32 % učencev iz držav OECD.
3	482	To raven dosega 57 % slovenskih učencev in v povprečju 56 % učencev iz držav OECD.
2	420	To raven dosega 80 % slovenskih učencev in v povprečju 78 % učencev iz držav OECD.
1a	358	To raven dosega 94 % slovenskih učencev in v povprečju 92 % učencev iz držav OECD.
Pod 1. ravno		Prve ravni ne dosega 7 % slovenskih učencev in 8 % učencev iz držav OECD.

Vir: Pedagoški inštitut (2010, str. 26)

Raziskava PISA 2009 razkriva, da so na področju matematične pismenosti slovenski učenci dosegli v povprečju 501 točk, kar nas uvršča nad povprečje v primerjavi z Evropsko unijo (471 točk) in OECD (496 točk). Podobno število točk so dosegale tudi Francija, Avstrija, Slovaška, Danska in Norveška. Najvišje število točk so dosegli učenci iz Šanghaja (600 točk) in Singapurja (562 točk). Evropske države, ki so dosegle višje število točk kot Slovenija, so Finska, Nizozemska, Nemčija in Estonija. Najnižje število točk pa so dosegli učenci iz Romunije (427 točk). (Pedagoški inštitut, 2010, str. 29-30)

Grafikon 5: Primerjava držav na področju matematične pismenosti za leti 2009 in 2006

Vir: OECD (2010b, str. 8) in OECD (2007b, str. 53)

Prav tako kot na področju matematične pismenosti, so slovenski učenci dosegli nadpovprečne rezultate tudi na področju naravoslovne pismenosti. To prikazuje tudi tabela 8, kjer je razvidno, da temeljne naravoslovne kompetence dosega 85 % slovenskih učencev, kar pomeni, da so dosegli tri odstotne točke več, kot je povprečje Evropske unije in OECD (82 %). Večina slovenskih učencev dosega 3. raven, medtem ko najvišjo, 6. raven, dosega 1 %.(Pedagoški inštitut, 2010, str. 33)

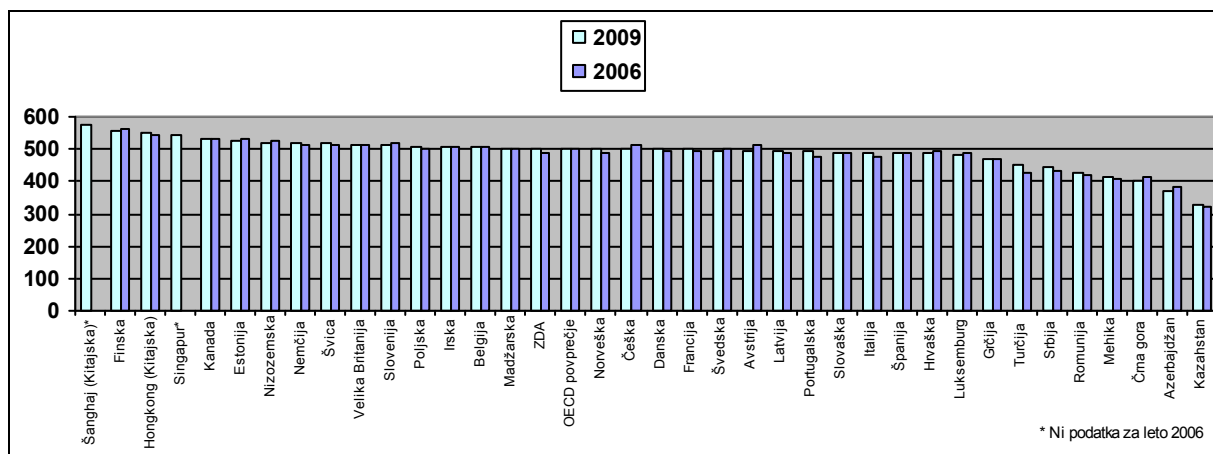
Tabela 8: Ravni dosežkov na lestvice naravoslovne pismenosti

Raven	Spodnja meja	Dosežki slovenskih učencev na posamezni ravni
6	708	To raven dosega 1 % slovenskih učencev in v povprečju 1 % učencev iz držav OECD.
5	633	To raven dosega 10 % slovenskih učencev in v povprečju 9 % učencev iz držav OECD.
4	559	To raven dosega 33 % slovenskih učencev in v povprečju 29 % učencev iz držav OECD.
3	484	To raven dosega 62 % slovenskih učencev in v povprečju 58 % učencev iz držav OECD.
2	409	To raven dosega 85 % slovenskih učencev in v povprečju 82 % učencev iz držav OECD.
1a	335	To raven dosega 97 % slovenskih učencev in v povprečju 95 % učencev iz držav OECD.
Pod 1. ravno		Prve ravni ne dosega 3 % slovenskih učencev in 5 % učencev iz držav OECD.

Vir: Pedagoški inštitut (2010, str. 32)

Kljub dejstvu, da je v primerjavi z letom 2006 upadel dosežek pri naravoslovju za statistično pomembnih 7 točk, slovenski učenci še vedno izkazujejo nadpovprečne naravoslovne dosežke v primerjavi z Evropsko unijo in OECD. Leta 2009 so tako slovenski učenci na področju naravoslovne pismenosti dosegli 512 točk, kar je več kot povprečje Evropske unije (476 točk) in OECD (501 točk). Najvišje število točk so znova dosegli učenci iz Šanghaja (575 točk), iz evropskega prostora pa učenci iz Finske (554 točk). Tako kot pri matematični pismenosti so najnižje dosežke predstavljali učenci iz Romunije (428 točk). Podobno povprečje kot Slovenija so dosegle Nizozemska, Švica, Velika Britanija, Poljska in druge, kar prikazuje tudi spodnji grafikon. (Pedagoški inštitut, 2010, str. 35-36)

Grafikon 6: Primerjava držav na področju naravoslovne pismenosti za leti 2009 in 2006

Vir: OECD (2010b, str. 8) in OECD (2007b, str. 22)

10 ZAKLJUČEK

Poglaviten namen diplomskega dela je bil podrobno opredeliti in predstaviti srednješolsko izobraževanje v Sloveniji. Zanimalo me je kakšen vpliv ima srednja šola na posameznike in kako se naš šolski sistem primerja z nekaterimi drugimi državami.

Na začetku sem najprej opredelila sistem šolanja v Sloveniji. Neformalno izobraževanje se začne pri otrocih, ki se socializirajo doma ali v vrtcu. Temu sledi prva prelomnica v otrokovem življenju na področju izobraževanja, saj s šestimi leti vstopa v obvezno osnovnošolsko izobraževanje. V Sloveniji osnova šola traja devet let, kar pomeni, da otroci obiskujejo devet razredov osnovne šole. Pred reformo 2008 smo imeli osemletni osnovnošolski sistem. Na tej točki je otrok oziroma mladostnik star štirinajst let in zaključi obvezno izobraževanje. Kljub temu se večina učencev odloči za nadaljnje šolanje na sekundarni stopnji, ki jo predstavljajo srednje šole. Ob uspešnem končanju srednje šole se lahko dijaki vpišejo na terciarno stopnjo izobraževanja. Sekundarno in terciarno izobraževanje je v Sloveniji neobvezno, vendar se mladostniki vseeno odločijo zanj. Zavedajo se namreč, da jim te institucije zagotavljajo večje možnosti pri ustvarjanju njihove kariere in osebne rasti.

Kljub današnjemu razvitemu šolskemu sistemu pa ni bilo vedno tako v zgodovini. Srednji vek izraza »gimnazija«, kot ga poznamo danes, ni poznal, v večini so bile takratne šole stolne, samostanske, župniške in mestne. Prvi gimnazijski razredi so bili v Ljubljani ustanovljeni leta 1587. V tem obdobju so bili učitelji na ljubljanski gimnaziji večinoma Slovenci, tako da je imel slovenski jezik omejeno, določeno vrednost pri pouku. Že takrat pa je bila med učenci tako kot danes, prisotna tekmovalnost. Leta 1818/1819 pride do uvedbe reforme na področju šolstva, ki prinaša tako pozitivne kot negativne strani. Počasi je prihajalo tudi do vse glasnejše želje po ustanovitvi Ljubljanske univerze, in ta se je leta 1919 tudi uresničila.

Današnje srednješolsko izobraževanje v Sloveniji je določeno in utemeljeno s šestimi zakoni in posameznimi pravilniki, ki dopolnjujejo temeljne zakone. Srednješolsko izobraževanje je v pristojnosti Ministrstva za šolstvo in šport.

V grobem lahko sekundarno izobraževanje delimo na splošno in poklicno izobraževanje. Med splošno šolanje uvrščamo program gimnazije, ki praviloma traja štiri leta, medtem ko poklicno izobraževanje traja od dveh do štirih let, odvisno od izbire programa. Med poklicno izobraževanje uvrščamo program nižjega poklicnega izobraževanja, program srednjega poklicnega izobraževanja, program srednjega strokovnega izobraževanja in program poklicno-tehniškega izobraževanja. Posebnost, ki jo ima naš šolski sistem, sta še posebna tečaja – maturitetni in poklicni. Maturitetni tečaj je namenjen tistim, ki so končali poklicno šolo in želijo nadaljevati študij na terciarni stopnji. Poklicni tečaj pa že v imenu pove, da je to zaključni izpit za tiste, ki želijo pridobiti določen poklic.

Srednje in druge šole, ki jih omogoča država, so financirane z državnim proračunom. V letu 2008 je bilo tako za srednješolsko izobraževanje namenjenih 427.515.000 EUR javnih izdatkov. Velik delež teh je bil namenjen neposredno izobraževalnim ustanovam, in sicer 380.011.000 EUR.

V Sloveniji imamo urejeno tudi področje zasebnega šolstva, vendar je malo razširjeno. Po podatkih Bele knjige 2011 imamo šest zasebnih srednješolskih ustanov, in sicer štiri katoliške gimnazije, eno Waldorfsko gimnazijo in zasebno gimnazijo, ki izvaja program javne gimnazije. Načeloma so te šole financirane s šolninami, ki jih plačujejo učenci oziroma starši.

Kljub brezplačnemu izobraževanju lahko za nekatere dijake nastanejo stroški, ki jih v osnovni šoli niso imeli. Zato se morajo tisti, ki prihajajo iz predmestja ali vasi, na podlagi drugih dejavnikov odločiti, katero srednjo šolo bodo obiskovali. Ti dejavniki so povezani s prevozom, nastanitvijo in podobnim. Kako za tovrstne dijake poskrbi država, sem raziskovala v sedmem poglavju. Vsak dijak lahko zaprosi za nastanitev v dijaškem domu, ki jih imamo v Sloveniji kar nekaj. Tam zanj skrbi predpisan vzgojitelj, ki mu pomaga pri vsakdanjih potrebah. Prednost dijaškega doma je, da je poskrbljeno za prehrano, družbo, skupna učenja in podobno. Dijakova dolžnost pa je vezana na hišni red, ki ga mora upoštevati. Za bivanje v dijaškem domu je predpisana in določena oskrbnina. Dijaki lahko za pridobitev finančnih sredstev zaprosijo za štipendije. Državna štipendija je namenjena dijaku, ki prihajajo iz slabšega socialnega in finančnega okolja. Dijaki, ki imajo zelo dobro povprečje ocen, lahko zaprosijo za Zoisovo štipendijo. Obe štipendiji zagotavlja in podeljuje država. Poznamo pa še tretjo, ki se imenuje Kadrovska štipendija, saj jo podeljujejo podjetja. Ob koncu šolanja se morajo dijaki, ki prejema kadrovske štipendije zaposliti pri štipenditorju, praviloma za obdobje štipendiranih let. Velja poudariti, da dijak v enem šolskem letu lahko prejema zgolj eno štipendijo.

Eden izmed pomembnejših elementov vsakega dijaka, ki končuje srednješolsko izobraževanje, je končni izpit, ki mu rečemo matura. Ta predstavlja zaključek določene srednješolske izobrazbe. Tako kot poznamo različne oblike srednješolskega izobraževanja, poznamo tudi več oblik zaključnega izpita, to sta poklicna in splošna matura. Že samo ime, poklicna matura, pove, da gre za zaključni izpit srednje šole na področju poklicnega izobraževanja. Splošna matura pa je zaključek gimnazijskega programa in omogoča nadaljevanje študija na univerzi. Problematika na področju mature se pojavlja že nekaj časa in v letu 2012 naj bi v vezi z izvajanjem mature prišlo do sprememb. Eden izmed problemov, ki se pojavljajo, je tudi, da lahko dijaki, ki opravljajo poklicno maturo, poleg opravijo dodaten izpit in tako pridobijo izobrazbo splošne mature. Ob tem se pojavlja kritika, da je dijaku s poklicnega področja dostop do splošne izobrazbe prelahak.

V enem izmed poglavij sem obravnavala področje sekundarnega izobraževanja v tujini. Izbrala sem si Veliko Britanijo, Grčijo, Španijo in Združene države Amerike. Ugotovila sem, da so šolski sistemi dokaj podobni slovenskim, predvsem sistemi držav Evropske unije. Vse države imajo razdeljene šole na splošno in poklicno izobraževanje. Razlika je v tem,

da imajo obravnavane države obvezno srednješolsko izobraževanje, medtem ko ga Slovenija nima. Vendar, če pogledamo bolj podrobno, opazimo, da se njihovo srednješolsko izobraževanje v primerjavi z našim začne dokaj zgodaj, a je kljub temu meja obvezne udeležbe v teh državah med šestnajstim in osemnajstim letom, medtem ko je v Sloveniji do štirinajstega oziroma petnajstega leta. V teh državah je tudi bolj razvito zasebno šolstvo, čeprav se zanj v Grčiji in Španiji ne odloča veliko učencev. V Veliki Britaniji in ZDA, kjer imajo zasebne šole ene od najvišjih šolnin na svetu, pa se zanje odloča le premožnejši sloj.

Ugotovila sem tudi, da se Slovenija lahko primerja z državami Evrope in sveta, saj glede na uspešen zaključek sekundarnega izobraževanja sodi v sam vrh lestvice OECD. Vse države, ki sem jih obravnavala v diplomskem delu, na področju uspešnosti in vključenosti v sekundarno izobraževanje zaostajajo za Slovenijo. Ta pa za nekaterimi obravnavanimi državami zaostaja na področju finančnega vložka v izobraževanje posameznikov.

Pri uporabi primerjalne metodologije tako nisem opazila veliko razlik na področju šolstva v Evropi. V ZDA pa je nekoliko drugače. Morda ne toliko glede teoretične opredelitve šolstva, temveč na področju prakse. Pri obravnavanju ameriškega sistema sem se odločila za nekoliko drugačno pridobivanje informacij. V ta namen sem si ogledala dokumentarni film z naslovom »Waiting for superman« (Čakam na Supermana), v katerem je predstavljeno tamkajšnje javno šolstvo. Spoznala sem, da je zelo oslabiljeno in pomanjkljivo. Presenetljivo sem ugotovila, da imajo učitelji po zakonu doživljenjsko pravico do opravljanja tega poklica. Popolnoma vseeno je, ali je učitelj dober in učinkovit ali ne, odpustiti oziroma razrešiti ga ne smejo. Sicer obstajajo šole, ki si prizadevajo za čim boljše izobraževanje mladih, vendar je naval dijakov velik in morajo po zakonu izvesti tako imenovano loterijo, na kateri preko števil izberejo učence, ki se lahko vpišejo v njihovo šolo. To so dejstva, ki so me najbolj pretresla. Zdi se mi zelo ironično, da se želimo znova in znova primerjati z ZDA kot z najboljšo državo na svetu, ki je konkurenčna vsem v Evropi, a nima urejenega osnovnega področja za mlade, ki je izobrazba. Res je, da ima nekaj zelo priznanih univerz, vendar kaj ko jim peša področje primarnega in sekundarnega izobraževanja.

Na koncu diplomskega dela sem ugotavljala uspešnost srednješolskega izobraževanja v Sloveniji in mednarodno primerjavo. V ta namen sem uporabila raziskavo PISA 2009, ki je bila v tistem letu v veliki večini osredotočena na bralno pismenost. Na tem področju se slovenski učenci niso najbolje odrezali, saj so dosegli rezultate, ki so pod povprečjem tako Evropske unije, kot tudi OECD. Na drugi strani pa razveseljuje podatek, da so se na področju matematične in naravoslovne pismenosti odrezali dosti bolje in se z dosežki uvrstili v nadpovprečje Evropske unije in OECD. Na vseh treh področjih pa so najvišje rezultate dosegli učenci iz Šanghaja.

LITERATURA

1. ANDERSON, Jim (1997). 50 korakov od teorije do prakse dobre šole. Regionalni izobraževalni center, Radovljica.
2. BARTHELEMY, Dominique, RYBA Raymond, BIRZEA, Cesar, LECLERCQ Jean-Michel (1997). The European dimension in secondary education. Council of Europe, Strasbourg.
3. BAUMANN SCOTT, Alison, BLOOMFIELD, Alan, ROUGHTON, Linda (2002). Becoming a secondary school teacher. Hodder & Stoughton, London.
4. BERGANT, Katarina, MUŠEK LEŠNIK Kristijan (2002). Šolska neuspešnost med otroki in mladostniki. Inštitut za psihologijo osebnosti, Ljubljana.
5. CIPERLE, Jože (1976). Gimnazije in njihov pouk na Slovenskem do srede 19. stoletja. Slovenski šolski muzej, Ljubljana.
6. DODIČ TURK, Dragica, GERJOL, Stanko, IHAN, Alojz, LUKŠIČ, Igor, MACURA, Dušan, MEDVEŠ, Zdenko, MUŠEK, Janek, PAVŠER, Nada, POGAČNIK, Marko, RIZMAN, Rudi, RUS, Veljko, SIMONIČ, Tone, ŠTRAJN, Darko, TURK, Dušan, ZAKRAJŠEK, Srečko, ZUPANČIČ M., Boštjan (2004). Kakšna bo šola prihodnosti?. Didakta, Radovljica.
7. GOVEKAR OKOLIŠ, Monika (2010). Srednje šole na Slovenskem pri oblikovanju nacionalne identitete Slovencev v drugi polovici 19. stoletja. Znanstvena založba Filozofske fakultete, Ljubljana.
8. GURTLER, Helga (1994). Joj, šola!: Resnost življenja?. Kres, Ljubljana.
9. HOFMAN, R.H., HOFMAN, W.H.A., GRAY, J.M., DALY, P. (2010). Institutional context of education systems in Europe: a cross-country comparison on quality and equity. Kluwer academic publishers, Dordrecht, Boston, London.
10. KRANICH, Ernst Michael (1992). Svobodne waldorfske šole. Društvo Kortina, Ljubljana.
11. LIPUŽIČ, Boris (1994). Izobraževalni trendi v Zahodni Evropi. Educa, Nova Gorica.
12. MEDVEŠ, Zdenko, KOŽUH, Boris, MARENTIČ POŽARNIK Barica, MIHEVC Bogomir, MURŠAK Janko (1990). Primerjalne raziskave srednjega izobraževanja v nekaterih evropskih državah. Znanstveni inštitut Filozofske fakultete, Ljubljana.
13. NOVAK, Helena, ŽAGAR, Drago, STREL, Janko, ŠTIHEC, Jože, PISANSKI, Mojca, JURIČIČ, Mojca, ARKO, Urška, CERAR, Marjeta, ČUK, Miran (1995). Obremenitve osnovnošolcev: posledice in vzroki. Didakta, Radovljica.
14. ORANGE, Carolyn (2002). 25 največjih napak pri pedagoškem delu in kako se jim izogniti. Educy, Ljubljana.
15. PAVITRA, (P.B. Saint-Hilaire) (2002). Šolanje in cilj človeškega življenja. Didakta, Radovljica.
16. PAVLIN, Samo, ERČULJ, Mateja, MELINK, Mateja (2006). Vodnik po srednjih šolah in srednješolskih programih. Delo, Ljubljana.

17. PETRI, Mart, BURKHARDT, Gina (1992). CaMaPe: an organizational and educational systems approach to secondary school development. The Regional laboratory for educational improvement of the Northeast and Islands, Andover, Massachusetts.
18. REČNIK, Ferdo (1991). Izobraževanje v Sloveniji za 21.stoletje: globalna koncepcija razvoja vzgoje in izobraževanja v Republiki Sloveniji. Zavod Republike Slovenije za šolstvo, Ljubljana.
19. SLANC, Anton (1996). Srednješolsko izobraževanje v Republiki Sloveniji: 1990-1996. Ministrstvo za šolstvo in šport, Ljubljana.
20. STRAŽIŠAR, Magda (2011). Več zunanjega ocenjevanja. Žurnal24. 2007, št. 48, str. 5.
21. TEPINA, Jasna (2000). Srednje šole: take in drugačne. Otrok in družina. 1959, št. 4, str. 51.
22. ŽEROVNIK, Vojka (1997). Iskanje pravega poklica : priročnik za delo svetovalcev, učiteljev in staršev. Izida, Ljubljana.

VIRI

1. 24UR.COM (2007). Pomisleki glede zasebnih šol. Dostopno 05.02.2007 na: <http://24ur.com/novice/slovenija/pomisleki-glede-zasebnih-sol.html>
2. ALTIUS DIRECTORY (2011). US school grades. Dostopno 19.07.2011 na: <http://www.altiusdirectory.com/Society/us-school-grades.php>
3. CIGLAR KRALJ, Janez (2011). Štipendije. Dostopno 22.02.2011 na: <http://www.srednjesolskivpisnik.si/stipendije/stipendije-20102011/>
4. ČASNIK ŠOLSKI RAZGLEDI (2011). Dostopno 19.05.2011 na: <http://www.solski-razgledi.com/default.asp>
5. DIJAŠKI.NET (2011). Srednje šole. Dostopno 19.05.2011 na: <http://www.dijaski.net/srednje-sole/ss-solski-koledar-2010-2011.html>
6. DRŽAVNI PORTAL REPUBLIKE SLOVENIJE (2009). Vpis v srednjo šolo. Dostopno 13.02.2009 na: <http://e-uprava.gov.si/e-uprava/dogodkiPrebivalci.euprava?zdid=1035&sid=726>
7. DRŽAVNI PORTAL REPUBLIKE SLOVENIJE (2009). Opravljanje poklicne mature. Dostopno 13.02.2009 na: <http://e-uprava.gov.si/e-uprava/dogodkiPrebivalci.euprava?zdid=1035&sid=636>
8. DRŽAVNI PORTAL REPUBLIKE SLOVENIJE (2009). Opravljanje splošne mature. Dostopno 13.02.2009 na: <http://e-uprava.gov.si/e-uprava/dogodkiPrebivalci.euprava?zdid=1035&sid=892>
9. DRŽAVNI SVET RS (2007). Zasebno šolstvo v Republiki Sloveniji. Dostopno 23.03.2007 na: <http://www.ds-rs.si/?q=node/133>
10. EFSTRATIOU, Dimitrios, SKLAVENTITIS, Nikolaos (2009/10). Structures of Education and Training Systems in Europe/Greece. Dostopno 19.05.2011 na: http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/eurybase/structures/041_EL_EN.pdf
11. EUROEDUCATION (2011). Structure of education system USA. Dostopno 19.05.2011 na: <http://www.euroeducation.net/prof/usa.htm>
12. FLERE Sergej, BARLE LAKOTA Andreja, BEZENŠEK Jana, LAVRIČ Miran (2004). Equity in Education Thematic Review Country Analytical Report – Slovenia. Dostopno 19.05.2011 na: <http://www.oecd.org/dataoecd/50/11/38692842.pdf>
13. G. B. (2010). Rezultati raziskave PISA ne kažejo na dober trend. Dostopno 08.12.2010 na: <http://www.demokracija.si/arhiv/4204-rezultati-raziskave-pisa-ne-kaejo-na-dober-trend>
14. GLATZ, Marta (2011). Pomembni datumi za postopek vpisa v srednje šole za šolsko leto 2011/2012. Dostopno 19.05.2011 na: http://www.mladika.si/vpis_v_srednjo_solo.pdf
15. HANC, Aleksandra (2010). Dijaški in študentski domovi ter druge ustanove, ki omogočajo študentom bivanje, Slovenija, šolsko leto 2009/10 - končni podatki. Dostopno 28.10.2010 na: http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=3501

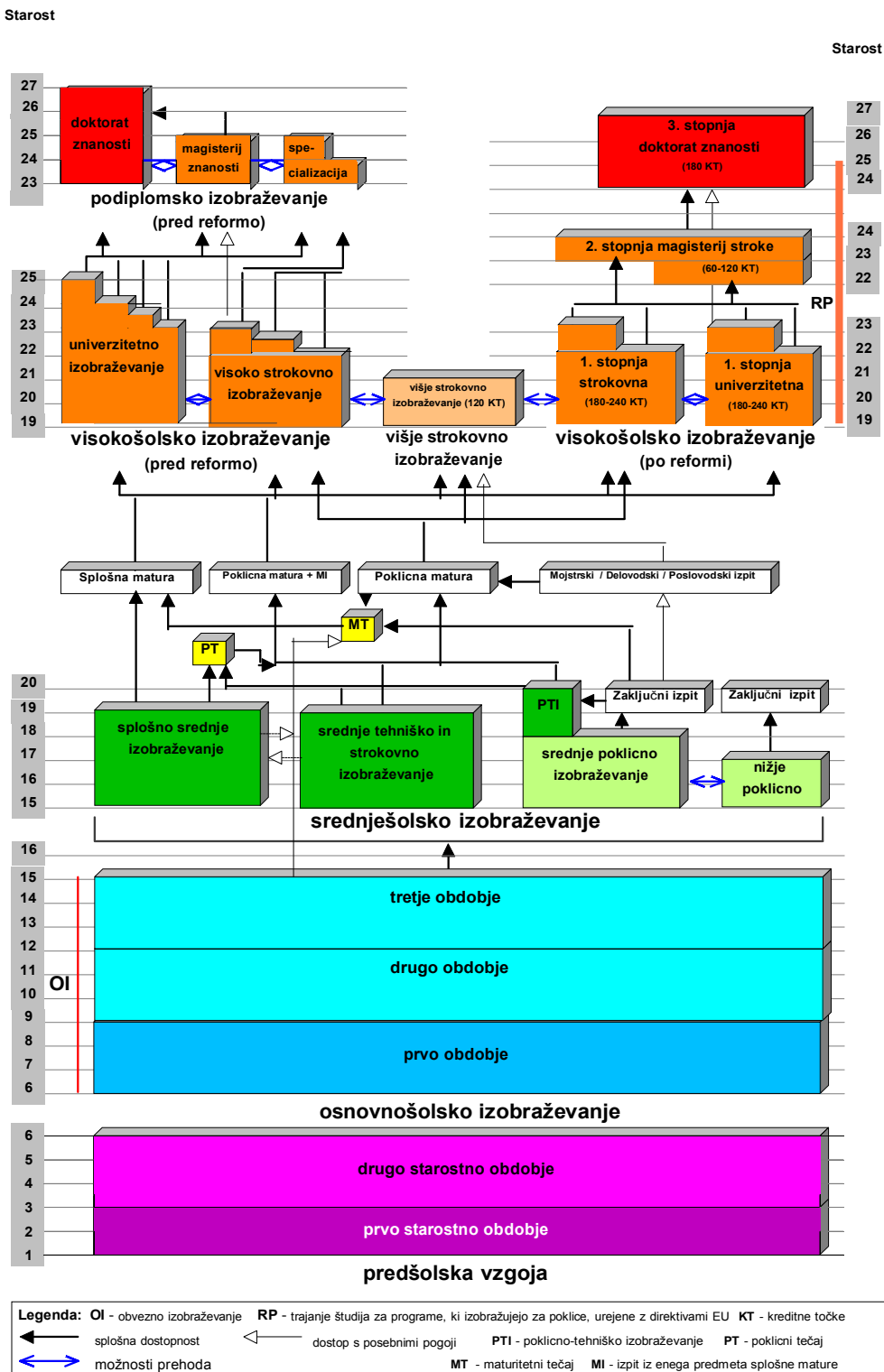
16. HIGGINSON, Catherine (2009/10). Structures of Education and Training Systems in Europe/United Kingdom – England. Dostopno 19.05.2011 na: http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/eurybase/structures/041_UKEngland_EN.pdf
17. HORVAT, Tina (2001). Obremenjenost slovenskih srednješolcev. Dostopno 19.05.2011 na: <http://www.gape.org/gapes/prispevki/tvsola.htm>
18. IVELJA, Ranka (2010). Raziskava znanja PISA 2009: Na vrhu Šanghaj in Finska, Slovenci v sredini. Dostopno 08.12.2010 na: <http://www.dnevnik.si/novice/slovenija/1042408681>
19. JAN, Zoltan, URŠIČ, Sonja, ZUPANEC, Nuša (2007). Javna predstavitev mnenj o privatnem šolstvu v Republiki Sloveniji. Dostopno 23.03.2007 na: http://www.ds-rs.si/dejavnost/publikacije/Zbornik_07-3.pdf
20. JAVNI SKLAD RS ZA RAZVOJ KADROV IN ŠTIPENDIJE (2011). Štipendije. Dostopno 19.05.2011 na: <http://www.sklad-kadri.si/si/stipendije/>
21. KOZMELJ, Andreja (2011). Vpis študentov v terciarno izobraževanje v študijskem letu 2010/11 - končni podatki. Dostopno 16.05.2011 na: http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?ID=3895
22. LOŽAR, Breda (2011). Osnovnošolsko izobraževanje mladine in odraslih v Sloveniji ob koncu šolskega leta 2009/10 in na začetku šolskega leta 2010/11 - končni podatki. Dostopno 22.04.2011 na: http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?ID=3858
23. LOŽAR, Breda, TUŠ, Jadranka, KOZMELJ, Andreja, ARSENJUK, Urška (2009). Statistične informacije – izobraževanje v Sloveniji, 2007-2008. Dosegljivo 20.11.2009 na: <http://www.stat.si/doc/statinf/09-SI-271-0901.pdf>
24. MINISTRSTVO ZA DELO, DRUŽINO IN SOCIALNE ZADEVE (2011). Štipendije. Dostopno 19.05.2011 na: http://www.mddsz.gov.si/si/delovna_podrocja/trg_dela_in_zaposlovanje/stipendije/
25. MINISTRSTVO ZA ŠOLSTVO IN ŠPORT (2011). Razpis za v srednje šole in dijaške domove. Dostopno 19.05.2011 na: http://www.mss.gov.si/fileadmin/mss.gov.si/pageuploads/podrocje/ss/vpis/2011/Razpis_2011_12_Gradiva_Predstavitev_razpisa.ppt#1
26. MINISTRSTVO ZA ŠOLSTVO IN ŠPORT (2011). Srednješolsko izobraževanje. Dostopno 19.05.2011 na: http://www.mss.gov.si/si/solstvo/srednjesolsko_izobrazevanje/
27. MINISTRSTVO ZA VISOKO ŠOLSTVO TEHNOLOGIJO IN ZNANOST (2011). Visoko šolstvo. Dostopno 19.05.2011 na: http://www.mvzt.gov.si/si/zakonodaja_in_dokumenti/veljavni_predpisi/visoko_solstvo/
28. MOJAIZBIRA.SI (2011). Poklicni kažipot. Dostopno 19.05.2011 na: <http://www.mojaizbira.si/>
29. OECD (2007a). Improving school leadership - country background report for Slovenia. Dostopno 19.05.2011 na: <http://www.oecd.org/dataoecd/25/40/38561414.pdf>

30. OECD (2007b). PISA 2006: Science Competencies for Tomorrow's World Executive Summary. Dostopno 17.08.2011 na: <http://www.oecd.org/dataoecd/15/13/39725224.pdf>
31. OECD (2010a). Education at a Glance 2010. OECD indicators. Dostopno 16.06.2011 na: <http://www.oecd.org/dataoecd/45/39/45926093.pdf>
32. OECD (2010b). PISA 2009 Results: Executive Summary. Dostopno 17.08.2011 na: http://www2.sviz.si/media/Pisa_international.pdf
33. PEDAGOŠKI INŠTITUT (2007). Naravoslovni, bralni in matematični dosežki slovenskih učencev. Dostopno 17.08.2011 na: http://www.pei.si/UserFilesUpload/file/raziskovalna_dejavnost/PISA/PISA2009/PISA2006NacionalnoPorocilo.pdf
34. PEDAGOŠKI INŠTITUT (2010). PISA 2009. Dostopno 07.12.2010 na: http://www2.sviz.si/media/PISA_slo.pdf
35. RIC (2011). Poklicna matura. Dostopno 19.05.2011 na: http://www.ric.si/poklicna_matura/splosne_informacije/
36. RIC (2011). Splošna matura. Dostopno 19.05.2011 na: http://www.ric.si/splosna_matura/splosne_informacije/
37. SPAINEXCHANGE (2011). Spain Education system. Dostopno 19.05.2011 na: http://www.spainexchange.com/educator_info/spain_education.php
38. SPANISH EURYDICE UNIT MINISTRY OF EDUCATION (2009/10). Structures of Education and Training Systems in Europe/Spain. Dostopno 19.05.2011 na: http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/eurybase/structures/041_ES_EN.pdf
39. SREDNJEŠOLSKI VPISNIK (2011). Dijaški domovi. Dostopno 22.02.2011 na: <http://www.srednjesolskivpisnik.si/dijaski-domovi/dijaski-domovi/>
40. SVETLIN KASTELIC, Nadja (2010). Štipendisti, Slovenija, 31. 12. 2009 – končni podatki. Dostopno 20.12.2010 na: http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=3635
41. STRNIŠA, Erna (2010). Matura: kako dolgo še glavna vstopnica na fakulteto?. Dostopno 16.05.2010 na: <http://www.rtv slo.si/slovenija/matura-kako-dolgo-se-glavna-vstopnica-na-fakulteto/230172>
42. ŠIMENC, Marjan, FIŠTRAVEC, Andrej, GLOBOKAR, Roman, ŠTRUKELJ, Branimir, TAŠNER, Veronika (2011). Zasebni vrtci in šole. Dostopno 19.05.2011 na: <http://www.belaknjiga2011.si/pdf/resitve%20pss%20za%20zasebno%20solstvo.pdf>
43. TUŠ, Jadranka (2004). Statistične informacije - srednješolsko izobraževanje, Slovenija, konec šolskega leta 2000/2001 in začetek šolskega leta 2001/2002 ter konec šolskega leta 2001/2002 in začetek šolskega leta 2002/2003. Dostopno 09.03.2004 na: <http://www.stat.si/doc/statinf/09-SI-034-0401.pdf>
44. TUŠ, Jadranka (2007). Statistične informacije - srednješolsko izobraževanje, Slovenija, konec šolskega leta 2005/2006 in začetek šolskega leta 2006/2007. Dostopno 31.05.2007 na: <http://www.stat.si/doc/statinf/09-si-034-0701.pdf>
45. TUŠ, Jadranka (2011). Srednješolsko izobraževanje mladine in odraslih, Slovenija, konec šolskega leta 2009/10 in začetek šolskega leta 2010/11 – končni podatki. Dostopno 28.04.2011 na: http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?ID=3871

46. UNIVERZA V LJUBLJANI (2007). Politični boj za slovensko univerzo. Dostopno 03.05.2007 na: http://www.uni-lj.si/o_univerzi_v_ljubljani/zgodovina_ul/politichni_boj_za_slovensko_univerzo.aspx
47. VIDAMR, Darja (2011). Statistične informacije – izdatki za formalno izobraževanje, Slovenija, 2005 – 2008 – končni podatki. Dostopno 10.03.2011 na: <http://www.stat.si/doc/statinf/09-si-200-1101.pdf>
48. ZMAZEK, Blaž (2010). Letno poročilo – splošna matura 2010. Dostopno 19.05.2011 na: [http://www.ric.si/mma_bin.php/\\$fileI/2010112913163780/\\$fileN/MLP%202010%20.pdf](http://www.ric.si/mma_bin.php/$fileI/2010112913163780/$fileN/MLP%202010%20.pdf)
49. ZUPANC, Darko, CANKAR, Darko, DULAR, Boris, JAGODIČ, Mateja, JERMAN, Oton, KRANJC, Tomaž, MEGLIČ, Janja, POVŠE, Miran, TRKOV, Joži, ZUPANC GROM, Renata, ZUPANC, Breda (2010). Letno maturitetno poročilo o poklicni maturi 2009. Dostopno 19.05.2011 na: [http://www.ric.si/mma_bin.php/\\$fileI/2010052708062639/\\$fileN/Letno%20porocilo%20za%20poklicno%20maturu%202009.pdf](http://www.ric.si/mma_bin.php/$fileI/2010052708062639/$fileN/Letno%20porocilo%20za%20poklicno%20maturu%202009.pdf)
50. ŽELIMLJE (2011). Gimnazija Želimplje. Dostopno 19.05.2011 na: <http://www.zelimplje.si/node/1>
51. WALDORFSKA ŠOLA LJUBLJANA (2011). Gimnazija. Dostopno 19.05.2011 na: <http://www.waldorf.si/?w=8>
52. (2001). Zakon o posebnih pravicah italijanske in madžarske narodne skupnosti na področju vzgoje in izobraževanja (ZPIMVI). Ur. list RS, št. 35/01. <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=200135&stevilka=2046>
53. (2006). Zakon o poklicnem in strokovnem izobraževanju (ZPSI). Ur. list RS, št. 79/06. <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=200679&stevilka=3449>
54. (2007). Zakon o gimnazijah (ZGim). Ur. list RS, št. 1/07. <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=20071&stevilka=2>
55. (2007). Zakon o maturi (ZMat). Ur. list RS, št. 1/07. <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=20071&stevilka=3>
56. (2007). Zakon o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja (ZOFVI). Ur. list RS, št. 16/07. <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=200716&stevilka=718>
57. (2007). Zakon o štipendiranju (ZŠtip). Ur. list RS, št. 59/07. <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=200759&stevilka=3157>
58. (2007). Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami (ZUOPP). Ur. list RS, št. 3/07. <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=20073&stevilka=101>
59. (2010). Zakon o uveljavljanju pravic iz javnih sredstev (ZUPJS). Ur. list RS, št. 62/10. <http://www.uradnilist.si/1/objava.jsp?urlid=201062&stevilka=3387>

PRILOGE

Priloga 1: Zgradba vzgoje in izobraževanja v Sloveniji 2008/2009

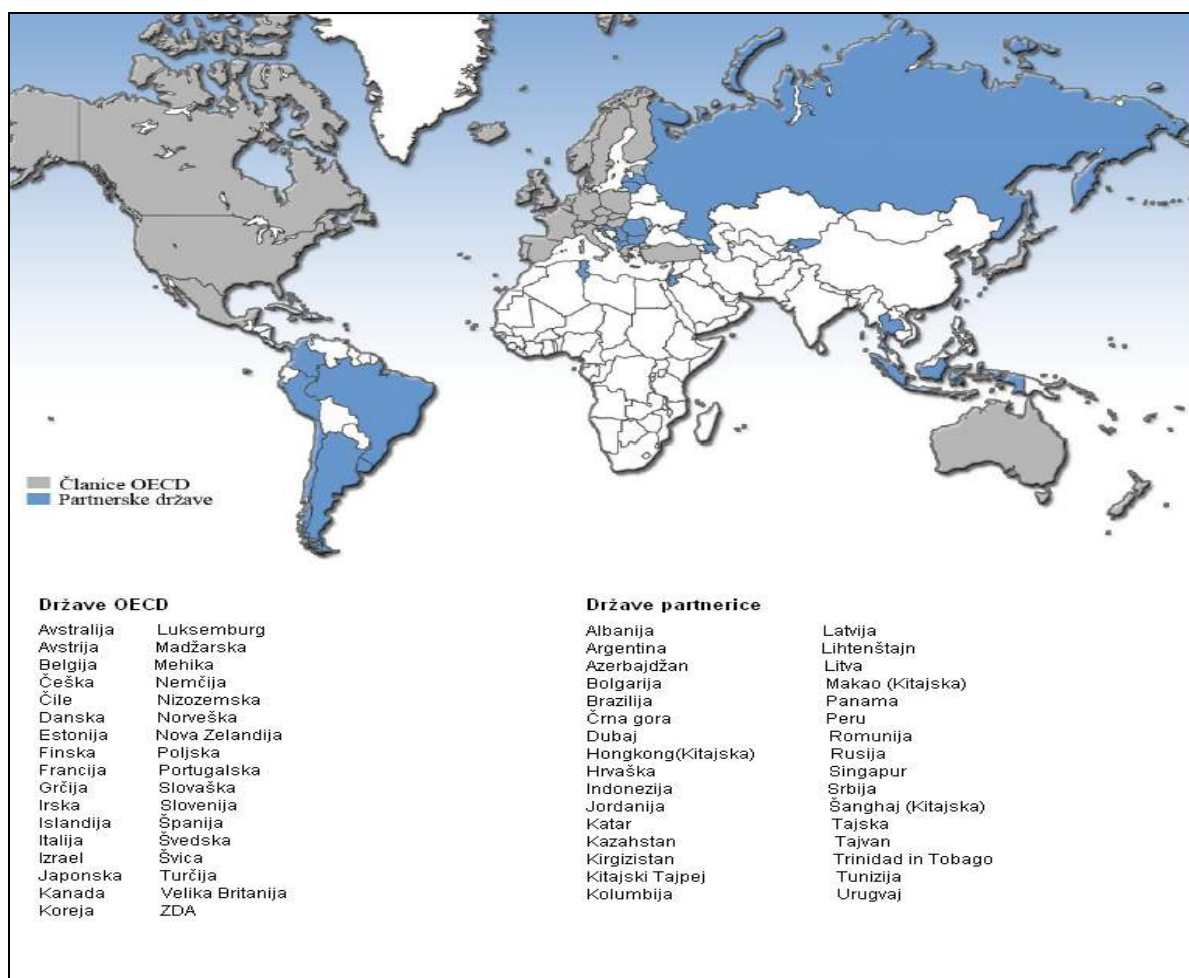
Vir: MŠŠ (2011)

Priloga 2: Ljubljanski jezuitski kompleks z okolico (okrog 1660)

Vir: Ciperle (1976, str. 29)

Priloga 3: Države, ki so sodelovale v raziskavi PISA 2009

Vir: Pedagoški inštitut (2010, str. 6)